

ΛΑΖΑΡΟΥ ΑΝΑΣ. ΜΕΛΛΙΟΥ

**Ο ΕΞΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ
ΜΟΓΛΕΝΩΝ - ΠΕΛΛΗΣ**



ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΑΡΙΔΑΙΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μικρός άκουγα και γω — όπως όλοι μας — τα παραμύθια και τις ιστορίες των μεγαλύτερων. Μ' άρεζαν όπως σ' όλα τα παιδιά.

Περισσότερο όμως ελκυστικά είναι κείνα που σου λένε ο παππούς και η γιαγιά. Ίσως γιατί ξέρουν να τα λένε πιο όμορφα, μιας που το παιδί του παιδιού, δυο φορές παιδί είναι, ίσως πάλι γιατί τόκουν οι γέροι κι οι γριές να σε μαγεύουν και να κρέμεσαι απ' τα χείλη τους.

Κοντά στα τόσα που άκουσα απ' τον παππού μου (από πατέρα — θεός σχωρές τον — και τα θυμούμαι σα νάταν χτές, εκείνο που δεν μπορώ να ξεχάσω είναι όταν μούπεν, πως ο Δεσπότης μας, σε κείνα τ' άσχημα χρόνια της τουρκοκρατίας, τούρκεψε, γιατί δεν μπόρεσε ν' αντέξει τα βάσανα και την πίεση των κατακτητών.

Κι έγινε τούτο στα Μόγλενα ή Μογλενά, κει στην Καρατζόβα, μακριά μας, γιατί σε κείνα τα μέρη ζούσε τότε ο Δεσπότης τούτος.

Μου τότε πολλές φορές τούτο ο μακαρίτης ο παππούς μου. Ρώτησα κι άλλους, κι έμαθα από πολλούς τα ίδια — θεός σχωρές τους, όσοι δεν βρίσκονται ανάμεσά μας — για το Δεσπότη που τούρκεψε στα Μόγλενα ή Μογλενά, κει στην Καρατζόβα, μακριά μας.

Δεν το χωρούσε ο νούς μου, πώς γινόταν να γίνει τέτοιο πράμα. Κι όλο

ρωτούσα και ξαναρωτούσα. Και το βρήκα και γραμμένο. Χωρίς λεπτομέρειες όμως, τίποτα συγκεκριμένο.

Κι έτσι έψαξα. Όσο μπόρεσα έψαξα και βρήκα πως είναι αλήθεια ότι τούρκεψε ο Δεσπότης Μογλενών. Είναι απ' τα σκληρά και μαύρα γεγονότα τούτη η ιστορία του, και δείχνει πόσο σκληρή ήτανε η σκλαβιά η τούρκικη στα μέρη μας.

Γιατί Μητρόπολη Μογλενών και Φλώρινας, μ' έδρα τη Φλώρινα, λευτέρωσε ο Ελληνικός Στρατός το 1912, σκλαβωμένη κοντά 500 περίπου χρόνια.

Τούτης της Μητρόπολης παρελθόν, ιστορία, είναι ο εξισλαμισμός του Δεσπότη στα Μόγλενα, και στην Καρατζόβα, και την ιστορία του γράφω στην παρούσα εργασία.

Έτσι, τα παιδιά του τόπου μας, να μη μάθουν την ιστορία τους σαν παράδοση απλώς, ή παραμύθι μακρινό στο σύθαμπο κι ακλύ του χρόνου, όπως τ' άκουγα εγώ, οι σύγχρονοί μου και οι πριν από μένα.

Χρειάζεται να ξέρουμε την ιστορία μας, για να γνωρίζουμε τον εαυτό μας. Αλλού ίσως να ξέρουν την ιστορία του εξισλαμισμού του Μητροπολίτη Μογλενών. Στη Φλώρινα δε νομίζω να την ξέρουν πολλοί. Ας την μάθουν, όπως εγώ.

Μάρτιος 1986
Λάζαρος Μέλλιος

Γ Ε Ν Ι Κ Α

Η επαρχία Αλμωπίας, ή, Καρατζόβα, κατέχει το βόρειο τμήμα του Νομού Πέλλας. Περικλείεται από Δ.Β. και Α. από το πέταλο του ορεινού όγκου του Βόρα με τα υψώματα Καϊμακτσάλαν (2524) Τζένα (2182) και Πάτκο (1650). Συνορεύει δυτικά με το Νομό Φλώρινας, βόρεια με τη Γιουγκοσλαβία και ανατολικά με το Νομό Κιλκίς.

Η Αλμωπία έχει υδατογενή προέλευση και προσχωσιγενή. Κατά την τοπική παράδοση, που το επιβεβαιώνει και η επιστήμη, παλιά, ήταν λίμνη και πήρε τη σημερινή μορφή της από συνεχείς προσχώσεις φερτής ύλης απ' τα απόκρημνα κι εύθραπτα πετρώματα των βουνών που την περιβάλλουν σαν πέταλο.

Το μεγαλύτερο μέρος του εδάφους της Αλμωπίας είναι πεδινό κι εύφορο. Τα περισσότερα χωριά της, που είναι και τα πιο πλούσια, βρίσκονται στον κάμπο. Λίγα χωριά της είναι ορεινά και οι κάτοικοί τους ασχολούνται με γεωργία, κτηνοτροφία κι υλοτομία. Ήλευταία και οπωρικά.

Τα ποτάμια που την διασχίζουν είναι ο Μογλενίτσας ή Μαυροπόταμος (τουρκικά Καρατζά) και ηγαίνει απ' το όρος Τσένα (2182 μ.) Πίνοβο και Ασπροπόταμος (=Μπέλιτσα) που ηγαίνει από το Καϊμακτσάλαν (υψόμ. 2524) και ενώνεται με τον Μογλενίτσα έξω απ' το χωριό Υδραία, που είναι συνοικισμός της Αριδαίας, πρωτεύουσας της επαρχίας Αλμωπίας σήμερα.

Το υψόμετρο του κάμπου της είναι χαμηλό, περίπου 130 μέτρα απ' την επιφάνεια της θάλασσας. Τα ορεινά χωριά της φτάνουν υψόμετρο ως 850 μέτρα, (ο Αρχάγγελος, που είναι και το ψηλότερο χωριό της).

Ο Βοριάς που στη Θεσ/νίκη λέγεται Βαρδάρης, στην Αλμωπία λέγεται Καρατζοβίτης, και σαρώνει τα πάντα όταν φυσάει. Ρίχνει τα φρούτα, ξαπλώνει τα στάχυα και καλαμπόκια, ξερριζώνει δέντρα ξυλώνει σκεπές κλπ. Όμως κι η προσφορά του είναι μεγάλη γιατί καθαρίζει τον τόπο απ' την ομίχλη και την υγρασία, που περισσεύουν.

Παράγει ποικίλα προϊόντα και εύγεστα: δημητριακά, οπωροκνηπυτικά, γαλακτοκομικά, κρέας. Είναι παγκόσμια γνωστό το περίφημο κοκκινόπιπέρο της, που χρησιμοποιείται ως μπαχαρικό, αντί για σάλτσα στο φαγητό κι είναι πλουσιότατο σε βιταμίνες Α και C. «Μια κόκκινη πιπεριά έχει βιταμίνες Α και C όσο έχουν τέσσερα πορτοκάλια μαζί». Βοηθάει ακόμη το κοκκινόπιπέρο στην ωτοκία της κότας μας, και χρωματίζει εντονότερα τον κρόκο τ' αυγού.

Η Αλμωπία είναι γνωστή κι απ' το τρένο της, το περίφημο «Τρένο της Καρατζόβας» που ήταν ντεκοβίλ κι έκανε τη διαδρομή Σκύδρα ως Προμάχους (=χωριό της Αλμωπίας).

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΑΛΜΩΠΙΑΣ

Με το όνομα Αλμωπία ονομαζόταν στην αρχαιότητα, το ίδιο κομμάτι του Νομού Πέλλας, που σήμερα έχει ίδιο όνομα και φτάνει ως τα βουνά του χωριού Νότια ή Νώτια, ή, Μογλενά.

Κάτι που χαρακτηρίζει την Αλμωπία πάρα πολύ, είναι η υγρασία της και η ομίχλη, που στην εποχή της κρατάει ως και της 11 η ώρα το πρωί κι είναι τόσο πυκνή που δεναι σχήμα λόγου αν πούμε πως «δε βλέπεις τη μύτη σου». Η ορατότητα φτάνει τα δύο-τρία μέτρα.

Τα ονόματα Αλμωπες και Αλμωπία χρησιμοποιούνται για πρώτη φορά από το Θουκυδίδη κι αναφέρονται στην προ του 7ου π.Χ. εποχή (Βιβλ. Β' 99).

Ο λεξικογράφος του 6ου αιώνα μ.Χ. Στέφανος Βυζάντιος, στη λέξη Αλμωπία, σημειώνει πως είναι χώρα της Μακεδονίας και πήρε τ' όνομά της απ' τον ημίθεο Αλμωπο, γιο του Ποσειδώνα και της Έλλης, κόρης του Αθάμαντα.

Οι Αλμωπες ήταν γίγαντες και λάβανε μέρος στη γιγαντομαχία. Παρότι οι ιστορίες όλων σχεδόν των λαών αναφέρουν την ύπαρξη γιγάντων, δεν έχει διαπιστώσει κάτι τέτοιο η επιστήμη. Και η Αγία Γραφή αναφέρει το Βασιλιά Ογκ, που ήταν αρχηγός φυλής γιγάντων και κοιμόταν σε κρεβάτι μήκους εννέα μέτρων και πλάτος τεσσάρων.

Ο Πλίνιος λέει πως μετά από έναν σεισμό παρουσιάστηκαν κόκκαλα ενός ανθρώπου που θα έπρεπε να υπερβαίνει τα 15 μέτρα.

Στα μέρη μας — Φλώρινα και περιοχή μας — λένε πως τα παλιά νεκροταφεία κρύβουν κόκκαλα πανύψηλων ανθρώπων (=Πολυπόταμος), ή, πως οι παλιοί ήταν τόσο ψηλοί ώστε λέγανε: «θεέ μου να μην πέσω, γιατί, πως θα σπκωθώ;» (=Κέλλη).

Για τους γίγαντες Αλμωπες δεν ξέρουμε πολλά. Φαίνεται πως τις τραγικές στιγμές που απειλούσαν το Κράτος του Δία, οι γίγαντες κατακρημνίστηκαν απ' τις κορφές του Ολύμπου και βρήκαν καταφύγιο στη σημερινή περιοχή. Αρχηγός τους ήταν ο Αλμωψ, με θεοειδή μορφή γίγαντας, σύμβολο ρώμης και πρωτισμού.

Η λέξη Αλμωψ είναι αρχαία ελληνική και σύνθετη και παράγεται από τις λέξεις άλμα (=ύψος) και ωψ (=όψη, πρόσωπο), γιατί ο γίγαντας Αλμωπας είχε ανεπτυγμένο πρόσωπο κι επιβλητική όψη. Η ετυμολογία τούτη ενισχύεται και από παρόμοιες άλλες λέξεις της ελληνικής γλώσσας όπως Κύκλωψ (=κύκλος+ωψ δηλ. στρογγυλοπρόσωπος) μύωψ (=μύω+ωψ) ύδρωψ, πρεσβύωψ κλπ.

Άλλη μαρτυρία για την Αλμωπία είναι του ποιητή Λυκόφρονα απ' τη Χαλκίδα το 300 π.Χ.

Για την Αλμωπία μας μιλάει κι ο Κλαύδιος Πτολεμαίος στο έργο του «Γεωγραφική υφήγηση».

Στα Βυζαντινά χρόνια αναφέρεται απ' τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο (912-959 μ.Χ.) στο έργο του «περί θεμάτων» ως πόλη η Αλμωπία, από λάθος του συγγραφέα.

Από την περίφημη Άννα Κομνηνή, η περιοχή Αλμωπίας, ονομάζεται Μόγλενα, με έδρα Επισκοπής (Αλεξιάδα V, 5).

Και ο άγγλος περιηγητής WILLIAM LEAKE την αποκαλεί Μογλενά, και σ' άλλο σημείο του έργου του Καρατζόβα (δηλ. μαύρος κάμπος ή πεδιάδα).

KARACA (=Καρατζά) = τούρκικο επίθετο = μελαχρινός, μαύρος.

OVA (=οβα) = τούρκικο όνομα = πεδιάδα, κάμπος, οπότε, Καρατζόβα σημαίνει μαυρόκάμπος.

Καρατζόβα την ονόμαζαν οι τούρκοι, ίσως κατά μία παράδοση, απ' τον τούρκο κατακτητή της, που λεγόταν Καρατζάς δηλ. ο κάμπος του Καρατζά. Για τον μεγάλο και πολυποικίλο πλούτο της, οι τούρκοι τον ονόμαζαν και KUCUK MISIR (=Κιουτσιούκ - το τσ παχύ - Μισίρ) δηλ. μικρή Αίγυπτο.

KUCUK = (Κιουτσιούκ - το τσ παχύ) = περσικό επίθετο = μικρός.

MISIR = (μισίρ, τα ι δεν προφέρονται και τονίζεται η λίγουσα) = αραβικό όνομα = Αίγυπτος.

Απ' τους Βυζαντινούς κι έπειτα ονομάζεται και Μόγλενα ή Μογλενά απ' το μούκλα, μούγλα = Μογλενά, ή απ' την ομίχλη, μίχλη, μίγκλη, μούγκλα, μούκλα που σημαίνουν τόπο υγρό ή νέφωσης, όπως και πράγματι είναι η περιφέρεια, υγρή με περίσσια ομίχλη, και πολλά νερά επιφανειακά και

υπόγεια.

Ο δικός μας απ' το Πισοδέρι - Φλώρινας, Σωκράτης Λιάκος, στο βιβλίο του «Η Ιλλυρική καταγωγή των αρχαίων Μακεδόνων» σελ. 56 γράφει: MIGN (μιγκν) = βάλτος, στα λατινοκέλτικα. Και στο βιβλίο του «Τι πράγματι ήταν οι Σκλαβίνοι της Θεσ/νίκης» σελ. 43 γράφει: αρβανίτικα η ομίχλη λέγεται MIEGUL (=μιεγκούλ) και ουαλλέζικα ο συνεφιασμένος MUGLU (=μούγκλου), ενώ το Καρατζόβα προήλθε απ' το Καραγάτς - οβα δηλ. πτελεόκαμπος, γιατί Καραγάτς = τουρκικό όνομα = πτελέα (γαλλικά ORME = πτελέα = χωριό Όρμα Αλμωπίας) και αρβανίτικα MELENIA, MELENIEA, ίσως αρχικά MELENIA.

Η ιστορία όμως λέει πως στην Αλμωπία, στα προϊστορικά χρόνια κατοικούσε ο λαός Άλμωπες που κατάκτησε ο βασιλιάς της Μακεδονίας Αμύντας Α' (540-498 π.Χ.).

Ετσι από τώρα και πέρα στην ιστορική της πορεία η Αλμωπία τράβηξε ό,τι ολόκληρος ο Ελληνισμός, και ειδικά η βόρειος.

Αρχαία, Βυζαντινά, Τουρκοκρατία, νεότερα χρόνια, όλα ίδια.

Μόνον που εδώ έχουμε κάτι που ξεχωρίζει, και τούτο είναι ο εξισλαμισμός του Μητροπολίτη Μογλενών.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΜΟΓΛΕΝΩΝ

Στην Αλμωπία ο Χριστιανισμός διαδόθηκε απ' τα πρώτα χρόνια που φάνηκε στον Ελλαδικό χώρο. Απ' τον Β' προς τον Γ' αιώνα μ.Χ. όλη η περιοχή ήταν Χριστιανική και αρχικά υπαγόταν στον Πάπα της Ρώμης με βάση τη διαίρεση που έκανε ο Μέγας Κων/νος στο κράτος του.

Επί Ιουστινιανού όμως με τις Νεαρές (=νόμοι) 11 και 131, η Αλμωπία υπαγόταν στον Αρχιεπίσκοπο Αχρίδας γιατί ήθελε να τον εξουσιώσει ο Ιουστινιανός, μιας κι η ιδιαίτερη πατρίδα του, γειτνίαζε με την Αχρίδα.

Τούτο το θρησκευτικό καθεστώς κράτησε ως το 1767 όταν καταργήθηκε η Αρχιεπισκοπή Αχρίδας, οπότε η Αλμωπία υπάγεται στο οικουμενικό Πατριαρχείο.

Ο ιστορικός και γεωγράφος της εποχής του Ιουστινιανού Ιεροκλής (528-535 μ.Χ.) στο «Συνέκδημο» αναφέρει την Αλμωπία.

Αργότερα, με τους πολέμους βουλγάρων και βυζαντινών, η μητρόπολη Μογλενών, αναφέρεται ως όριο (σύνορα) μεταξύ των δύο κρατών.

Η Επισκοπή Μογλενών υπάρχει όλα τούτα τα χρόνια και παθαίνει ό,τι όλοι οι Χριστιανοί.

Το 1719 ανιψώθηκε σε Μητρόπολη και αναφέρεται ως Μητρόπολη Μογλενών και Κατράνιτζης (=Πύργοι Εορδαίας), τα 1762, με έδρα την Κατράνιτζα όπου μεταφέρθηκε μετά τον εξισλαμισμό του Επισκόπου της.

Κατά το 1855 μεταξύ των «Από Αχρίδος προστεθειμένων Μητροπολιτών» στον Οικουμενικό Θρόνο Κων/πόλεως, κατέχει την η' θέση.

Στις 4-9-1928, βάσει του Πατριαρχικού Συνοδικού Τόμου Κων/πόλεως, οι Μητροπόλεις των νέων χωρών (αυτών που λευτερώθηκαν το 1912-13) ενώθηκαν διοικητικά με την Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδας.

Το 1925 η Μητρόπολη Μογλενών και Φλωρίνης, μετονομάστηκε σε Μητρόπολη Φλωρίνης, και Αλμωπίας και αργότερα και Εορδαίας (το 1943).

Από 22-6-1967, με πράξη της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος που δημοσιεύτηκε στο 577/8-9-1967 Φ.Ε.Κ. (τ. Β') η επαρχία Αλμωπίας, του Νομού Πέλλας αποσπάστηκε απ' τη Μητρόπολη Φλώρινας, Αλμωπίας και Εορδαίας και υπάγεται στη Μητρόπολη Εδέσσης, Πέλλης και Αλμωπίας.

Από δω και πέρα στη Φλώρινα έχει έδρα η Μητρόπολη Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας, όπως ονομάζεται και σήμερα.

Κατά την τοπική παράδοση που υπάρχει στην Αλμωπία και περισσότερο στα «επάνω χωριά» που είναι τα ορεινά της επαρχίας, στα Μογλενά υπήρχε Επίσκοπος, βοηθός του Μητροπολίτη Μογλενών και Φλωρίνης, για λογαριασμό του οποίου διοικούσε τις περιφέρειες Μογλενών και Γευγελής που υπήγονταν στη Φλώρινα.

Έδρα του Επισκόπου Μογλενών ήταν το χωριό Νότια ή Νότια, γιατί βρίσκεται στη μέση των δύο περιοχών. Ετσι δικαιολογείται και η χρήση των τίτλων Μητροπολίτης Μογλενών που τούρκεψε.

Μετά τον εξισλαμισμό του, η Μητρόπολη Μογλενών για λίγο χρόνο εγκαταστάθηκε στην Κατράνιτζα (=Πύργοι Εορδαίας), μετά στο χωριό Εμπόριο - Πτολεμαΐδας (Εορδαίας) και τελικά στη Φλώρινα.

Για την εγκατάσταση στο Εμπόριο του Επισκόπου Μογλενών, γράφει ο Γεώργιος Μόδης: «Μετά τον εξισλαμισμό του Μητροπολίτη Μογλενών που έγινε το 1720 οι Μητροπολίτες Μογλενών περιπλανήθηκαν εκατόν και περισσότερα χρόνια στην Κατράνιτσα (=Πύργοι Εορδαίας), Κρέμσια (=Μεσόβουνο), Εμπόριο Πτολεμαΐδας και τελευταία στη Φλώρινα όπου καταστάλαξαν και ρίζωσαν», (σελ. 228 του βιβλίου του Μακεδονικές Ιστορίες - 12ος τόμος Αθήνα 1965. Εκδοση Εθνική Ενωση Βορείων Ελλήνων Αθηνών), ενώ ο Τέγος Σαπουντζής, γραμματέας της Ιεράς Μητροπόλης Φλωρίνης και Μογλενών επί Τουρκοκρατίας και πρώτος Δήμαρχος Φλώρινας την ίδια μέρα της απελευθέρωσής της απ' τους τούρκους, λέει, πως ή στο Εμπόριο είχε έδρα η Επισκοπή Μογλενών, ή, πως απ' το Εμπόριο καταγόταν ένας Επίσκοπος Μογλενών.

Στο περιοδικό ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ - Φλώρινας, τεύχος 7 του 1958 σελ. 12 ο Τέγος Σαπουντζής γράφει:

«Οσαύτως θα δυνάμεθα να καταλογίσωμεν εις τους χρηματίσαντας Μητροπολίτες της επαρχίας μας ότι ουδείς εξ αυτών επρονόησε ούτε ενδιεφέρθη

να περισυλλέξη στοιχεία ιστορικά περί της γενεαλογίας της επαρχίας των, ήτοι, πότε ιδρύθη αυτή και εάν παλαιότερον η Φλώρινα υπήρξε η καθέδρα αυτής ή εξ ετέρας τινός περιοχής μετεφέρθη εν αυτή, διότι παλαιά λαϊκή διάδοσις την αρχικήν καθέδραν της Μητροπόλεως μας την τοποθετεί εις την Νώτιαν των Μογλενών της Καρατζόβας εάν όμως και δια ποίαν αιτίαν αυτή μετεφέρθη ή όχι εις Φλώριναν είναι ζήτημα με το οποίον ώφειλον ν' ασχοληθούν προς εξακρίβωσιν οι εκάστοτε οικείοι Μητροπολίται.

Υπάρχει δε και μία άλλη παρομοία διάδοσις ότι και εις το χωρίον Εμπόριον της Πτολεμαίδος υπήρξε κάποτε, η έδρα της Μητροπόλεως μας και ότι ο Μητροπολίτης Μελέτιος μετέφερε δήμεν ταύτην εις την Φλώριναν, ένθα και απεβίωσε. Ο τάφος του ιεράρχου τούτου μέχρι τινός ήτο ακριβώς όπισθεν του βήματος του τότε Μητροπολιτικού ναού Αγίου Γεωργίου όλως απέριτος. Τεμάχια της επιθυμίου πλακός του τάφου είναι εντειχισμένα ήδη εις σκαλοπάτια του περιβόλου της εκκλησίας. Και λίγο πιο κάτω συνεχίζει:

«Η λαϊκή διάδοσις τον αποθανόντα ιεράρχην Μελέτιον τον κατονομάζει με την φράσιν «ο εξ Εμπορίου Δεσπότης Μογλενών» το τοιούτον διτώς εξηγυπτέον, ή, ότι η καθέδρα της Μητροπόλεως ήτο εις το «Εμπόριον» και μετέφερεν ούτος ταύτην εις Φλώριναν, ή, ότι η καταγωγή του θα ήτο από το Εμπόριον όπερ και το πιθανώτερον καθ' ημάς και ούτω δικαίως ωνομάσθη ο εξ Εμπορίου Δεσπότης Μελέτιος. Όπως και σύγχρονός του υπήρξεν ο εξ Αγίου Παντελεήμονος καταγόμενος αρχιερεύς Πανάρετος διατελέσας ως τοιούτος εις Επαρχίαν Φιλιππουπόλεως κατά τον παρελθόντα αιώνα και του οποίου η κατοικία έτι και νυν σώζεται γνωστή εις τους κατοίκους του εν λόγω χωρίου, ως οικία του Δεσπότη. Ασφαλώς κάτι παρόμοιον θα συμβαίνει και εις το «Εμπόριο»...».

Στη σελίδα 11 ο ίδιος Γράφει: «Επί τουρκοκρατίας η έκτασις αυτής (δηλ. της Μητρόπολης Φλωρίνης - Αλμωπίας - Εορδαίας) υπήρξεν ευρεία μεν αφού εξετεινέτο και πέραν της Καρατζόβας, πλην τα εις αυτήν εκκλησιαστικώς υπαγόμενα, καθότι περιέργως παρενεβάλοντο τοιαύτα υπαγόμενα εις την Ιεράν Μητρόπολιν Πρεσπών και Αχριδών με έδραν του Μητροπολίτου «το Κρούσσοβον», εκτός της Καρατζόβας, ελάχιστα χωριά της περιοχής μας υπήγοντο εις την Μητρόπολιν Φλωρίνης και ολίγα τοιαύτα της Πτολεμαίδος.

Μετά την απελευθέρωσιν της Μακεδονίας καταργηθείσης της Μητροπόλεως Πρεσπών και Αχριδών λόγω του ότι η καθέδρα αυτή παρέμεινεν υπό την Σερβικήν κυριαρχίαν άπαντα τα χωρία τα ευρισκόμενα εις τον κάμπον Φλωρίνης και τα τοιαύτα της περιοχής Πρεσπών υπήχθησαν υπό την εκκλησιαστικήν κυριαρχίαν της Μητροπόλεως Φλωρίνης ως και έτερα ανήκοντα εις τας Μητροπόλεις Πελαγονείας απομείναντα εκτός των Σερβικών συνόρων και ένα της Καστορίας και ούτω η εκκλησιαστική επαρχία Φλωρίνης αρκέτα εμεγαλύνθη απαριθμούσα ήδη περί τας 170 κοινότητας περιήπου».

Αυτός είναι ο λόγος που μέχρι το 1967 η Αλμωπία υπαγόταν εκκλησιαστικά στην Ιερά Μητρόπολη Φλωρίνης, Αλμωπίας και Εορδαίας, με έδρα τη Φλώρινα.

Το 1912 όταν απελευθέρωσε τη Φλώρινα ο Ελληνικός Στρατός η Μητρόπολη ονομαζόταν Μογλενών και Φλωρίνης.

18ος ΑΙΩΝΑΣ

Ο 18ος αιώνας ήταν σκληρός για τους προγόνους μας. Οι τούρκοι είχαν αφηνιάσει θέλοντας να εξισλαμίσουν όλους τους χριστιανούς. Τα μέρη τούτα είναι η σπονδυλική στήλη της αυτοκρατορίας τους στην Ευρώπη και τα θέλανε καθαρά δικά τους, τουλάχιστον στο έμφυχο υλικό. Γι' αυτό κουβαλούσαν τούρκους απ' τα βάθη της Μ. Ασίας και τους εγκαθιστούσαν στα μέρη τούτα, π.χ. τους Σαρηγκιολήδες (Σαρή - γκιόλ = ο βάλτος στη Κοζάνη), ή, πίεζαν τους ντόπιους να εξισλαμισθούν. Και καίνε, ρημάζουν, σκοτώνουν.

Το 1795 «κατακόπεται μεληδόν (=κατά μέλη) η Νεομάρτυς Αγία Χρυσή» απ' το χωριό Χρυσή Μογλενών - Αλμωπίας που τιμούμε τη μνήμη της στις 13 Οκτωβρίου. Λίγα χρόνια νωρίτερα καταστρέφεται η Μοσχόπολη (1769) και οι κάτοικοί της καθώς σκόρπισαν εγκαταστάθηκαν και στη Φλώρινα και σε χωριά της όπως Νυμφαίο κι αλλού.

Στα 1759 έχουμε τον εξισλαμισμό του Δεσπότη Μογλενών μ' όλο σχεδόν το ποίμνιό του, στο χωριό Νότια - Μογλενών - Αλμωπίας.

Ένα μέρος της ιστορίας του τόπου μας είναι τούτα, που δείχνουν το μέγεθος, την υπομονή κι επιμονή και πίστη των παππούδων μας, μα και το πάθος και μίσος των κατακτητών να κάνουνε κακό για να επιβάλουν τη βούλησή τους στους σκλάβους τους.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΕΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Στο ΝΕΟΛΟΓΟ Κων/πόλεως με ημερομηνία, Τετάρτη 28 Φεβρουαρίου 1890 σελ. 6188 δημοσιεύθηκε χρονολογικός κατάλογος των Μητροπολιτών κατά Επαρχία.

Στο περιοδικό ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Φλωρίνας τεύχος 1 έτος 1957 σελ. 23, αναδημοσιεύθηκε, αφού παρακωρήθηκε απ' τον μακαρίτη Τέγο Σαπουντζή, ο οποίος και συμπλήρωσε τους μετά το 1890 Μητροπολίτες και παράθεσε δίπλα στον καθένα ορισμένα πληροφοριακά στοιχεία. Μετά το 1932 συμπληρώνουμε εμείς.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

των από Χριστού αρχιερευσάντων κατ' Επαρχίας συμπληρωθέντες υπό του Μεγάλου Χαρτοφύλακος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας Μανουήλ Ιωάν. Γεδεών

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΟΓΛΕΝΩΝ και ΥΠΕΡΤΙΜΟΣ ΝΥΝ ΦΛΩΡΙΝΗΣ,
ΑΛΜΩΠΙΑΣ και ΕΟΡΔΑΙΑΣ

Έτος 1634 Μητροπολίτης Σοφρώνιος, 1670 Μητροπολίτης Ιγνάτιος, 1688 Μητροπολίτης Άνθιμος, 1691-99 Μητροπολίτης Διονύσιος, 1714-19 Μητροπολίτης Γαβριήλ, 1736 Μητροπολίτης Πρόχορος, 1743 Μητροπολίτης Ιωακείμ, 1762 Μητροπολίτης Γαβριήλ, 1767 Μητροπολίτης Γερμανός, 1835 Μητροπολίτης Νεόφυτος, 1858 Μητροπολίτης Μελέτιος (τελευταίος εν Φλωρίνη ετάφη εις τον Ιερών Ναόν Αγίου Γεωργίου, μέχρι προ τινός δε, διεσώζετο ο τάφος των οστών του όπισθεν του Αγίου Βήματος του Αγίου Γεωργίου). Έτος 1865-77 Μητροπολίτης Προκόπιος (επί των ημερών αυτού εγένετο το βουλγαρικόν σχίσμα εν Φλωρίνη, πιθανώς ένεκα τούτου μετετέθη βραδυτέρον εις Βέροιαν). Έτος 1877 Μητροπολίτης Γερμανός (είτα Συληβρίας), 1881 Μητροπολίτης Ιωαννίκιος Μαργαριτιάδης (αυτός ανήγειρεν το νυν Μητροπολιτικόν μέγαρον δι' εισφορών). Έτος 1905 Μητροπολίτης Άνθιμος Σαρίδης, 1908 Μητροπολίτης Σμάραγδος, 1912 Μητροπολίτης Πολύκαρπος (εις ον παρεδόθη η πόλις υπό των τούρκων κατά την 7 Νοεμβρίου 1912), έτος 1926 Μητροπολίτης Χρυσόστομος (ο εκ Μαδύτου Κων/πόλεως), έτος 1932 Μητροπολίτης Βασίλειος Παπαδόπουλος (τον οποίο αναπληρούσε όταν έλειπε, μα και όταν απολύθηκε λόγω ορίου ηλικίας το 1967 ο - σεβαστός καθηγητής μας - Αρχιμανδρίτης Γερμανός Χρηστίδης (Παπαχρηστίδη ή Παπαγερμανό τον λέγει με οι Φλωρινιώτες), 1967 Μητροπολίτης Αυγουστίνος Καντιώτης.

ΤΑ ΕΠΑΝΩ ΧΩΡΙΑ

Η Αλμωπία χωρίζεται στον πεδινό και ορεινό χώρο της. Στον ορεινό υπάρχουν τα «Επάνω χωριά» που είναι πέντε: Αετοχώρι, Νότια, Περίκλεια, Λαγκαδιά κι ο Αρχάγγελος. Όλα είναι χτισμένα στην βόρεια και δυτική πλευρά ενός πλούσιου μεγάλου οροπεδίου, στη συμβολή του όρους Πάτκο (1650) και όρος Τζένα (2182).

Την ομορφιά και την έκταση του οροπεδίου τούτου την αντιλαμβάνεται κανείς όταν, καθώς ανηφορίζεις απ' την Περίκλεια για τον Αρχάγγελο, ρίξεις μια ματιά κάτω προς τα Νότια και Δυτικά.

Ένα μεγάλο, καταπράσινο και γνήσιο οροπέδιο, ανοίγεται μπροστά σου, και ξεχνάς πως είσαι ανάμεσα σε βουνά, καθώς ακούς το βοπότο του ποταμού που δισσίζει τούτο το χάρμα ομορφιάς και πλούτου, που δίκαια ονομάζεται «Μικρή Αλμωπία».

Στα χρόνια της τουρκοκρατίας, η Νότια, ήταν έδρα επισκοπής που η πολυπλευρη δραστηριότητά της μαρτυρείται σήμερα στις παλιές εκκλησίες όλων των «επάνω χωριών», πλην της Νότιας, που η παλιά της Εκκλησία δε σώζεται σήμερα.

Στις εκκλησίες τούτες μας συγκινεί η απλοϊκή έκφραση στην εξιστόρηση των θρησκευτικών γεγονότων, που μεταχειρίζεται η λαϊκή τέχνη των ανθρώπων, όταν αγωνίζονται μέσα σε δύσκολους χρόνους για να σώσουν τις παραδόσεις τους, τη θρησκεία τους, τη γλώσσα τους και τον ενθουσιασμό τους.

Και συγκινούμαστε πάρα πολύ, όταν συναντούμε επιγραφές σαν αυτή του κοιμητηρίου του χωριού Λαγκαδιά: «Ούτος ο Ιερός Ναός των Αγίων Αναργύρων εκτίσθη κατά το έτος 1863, υπό της Κοινότητος Λαγγούντης (=Λαγκαδιά) και επί αρχιερατεύοντος του Αγίου Μογλενών και Φλωρίνης κ.κ. Προκοπίου. Τέτοιες επιγραφές υπάρχουν και σ' άλλες εκκλησίες της περιοχής Μογλενών κι όχι μόνο στα «επάνω χωριά», απ' τα οποία τα δύο πρώτα, Αετοχώρι και Νότια, αποτελούν μια κοινότητα και μας ενδιαφέρουν.

ΑΕΤΟΧΩΡΙ

Στο χωριό τούτο εγκαταστάθηκε ο αδελφός του Δεσπότη Μογλενών που τούρκεψε κι ονομαζόταν Δημήτριος, δηλ. Τούσης. Γι' αυτό και το χωριό με την παλιά ονομασία του λέγεται Τούσιμ ή Τούσιανη.

Έγινε το χωριό, εδώ που είναι σήμερα, γιατί έχει νερά, είναι πιο κοντά ο κάμπος και το χτυπάει ο αέρας (=βοριάς) λιγότερο. Ονομάστηκε Αετοχώρι, γιατί δεξιά του δημόσιου δρόμου που πάει για Νότια, μέσα στον κάμπο, σώζονται ερείπια από παλιότερο χωριό που λεγόταν Αετός.

Οι χωρικοί λένε πως οι παπουδες τους ζούσαν πρώτα στη θέση Όρλακ που είχε πολύ αέρα και λίγο νερό. Η ονομασία πρέπει να προέρχεται:

1) ORAK (=όρακ) τουρκικό όνομα = δρεπάνι.

2) ORAKCI (=ορακσί = τονίζεται η λήγουσα με άφωνο το ι) = τουρ. όνομα = θεριστής, δηλ. το μέρος που θερίζεται απ' τον αέρα ή σαν δρεπάνι.

Μετά το Όρλακ ζούσαν στη θέση Πίνοβο, που είναι όρος (ύψ. 2156), όπου σώζονται και σήμερα ακόμα, ερείπια κι άλλες εγκαταστάσεις, όπου όμως δεν είχε ούτε κάμπο, ούτε νερό. Η ονομασία πρέπει να προέρχεται:

1) PINTI (=πιντι) = τουρ. επίθ. = γλίσχρος, άθλιος, ποταπός.

2) OVA ή OVO (=οβά ή όβο) = τουρκικό όνομα = πεδιάδα, κάμπος δηλ. η ποταπή, γλίσχρη, άθλια πεδιάδα. Φυσικά πεδιάδα δεν είχε το Πίνοβο, τέτοιο όμως λογίζεται το μέρος που ήταν χτισμένο, γιατί ήταν ένα ίσιωμα (πλάτωμα).

Άλλοι λένε πως οι κάτοικοι του Πίνοβο, φύγαμε προς την Αραβησσό

Γιαννιτών.

Στο Αετοχώρι επειδή παλιά πέθαιναν οι νέοι, κατ' άλλους οι νιόπαντροι, γι' αυτό όργωσαν το χωριό γύρω - γύρω με δίδυμο δαμάλια και αλέτρι, κατ' άλλους το αλέτρι ήταν χρυσό, που τα οδηγούσε δίδυμος αδελφός, και, όπου σταματούσαν για ξεκούραση τα δαμάλια, χτίσαν τα παρεκκλήσια: Άγιος Συμεών. Άη Θανάσης, Αγία Κυριακή, Παναγίας, Αγίας Παρασκευής.

Σαν τέλειωσε η δουλειά, σφάξανε τα δαμάλια, και τα βάλανε στα μνήματα της Εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου, που βρίσκεται αριστερά καθώς μπαίνεις στο χωριό, - πολύ μεγάλη Εκκλησία, βασιλικού ρυθμού - και βάλανε πάνω τους μια στρόγγυλη πέτρα, σα μολόπετρα, όρθια.

Αν πέσει ή γύρει η πέτρα, τότε, θα ξανάρθει το κακό. Γι' αυτό την προσέχουν και την ξανατοποθετούν στη θέση της, όρθια, γιατί αλλιώς θα πεθάνουν οι γυναίκες.

Το καμπαναριό τ' Άη Δημήτρη το χτίσανε με ύψος 15 μέτρα. Δεν τους άφισαν οι τούρκοι να το χτίσουν ψηλότερο, γιατί απ' το ύψος του θάβλεπαν τις γυναίκες του μπέη της Αψάλου, χωριό πάνω από 50 χιλ. μακριά, στη μέση του κάμπου της Αλμωπίας, στα ριζά του βουνού προς Έδεσσα. Γι' αυτό το συμπλήρωσαν με ξύλα και κρέμασαν την καμπίνα.

Έτσι απ' τα πέντε πατώματα του καμπαναριού, τα τέσσερα είναι με πέτρα και το ένα, το πέμπτο, με ξύλα.

Το 1945 το Αετοχώρι είχε 1100 κατοίκους και σήμερα φτάνει τους 190, και ήταν πάντα πλούσιο, πιο πολύ για την κτηνοτροφία του.

Στην Εκκλησία τ' Άη Δημήτρη υπάρχει ανορθόγραφη επιγραφή, που γράφει: «Αυτή η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου εισηγήθη εις τον κερών του Ιερατέβωντος Πανιερώτατος μητροπολίτης κυρίω κυρίω Προκοπίου Μογλενών (ακολουθούν ονόματα ιερέων και χωρικών) δια χειρός Αναστασίου με τα παιδιά μου Βαγγέλη, Νικολάου, Κωνσταντίνη εκ χωρίου Κρούσεβα 1866». Κρούσεβα είναι το γνωστό μας Κρούσοβο - Μοναστηρίου. Οι ίδιοι ζωγράρισαν σχεδόν όλες τις εκκλησίες των «επάνω χωριών» της Αλμωπίας.

Στην εκκλησία του χωριού ερχόταν και συνεόρταζαν, μαζί με τους ντόπιους και οι εξισλαμισμένοι βλαχόφωνοι κάτοικοι της Νότιας, οι Νοτιαλήδες όπως τους έλεγαν, κι έφερναν λάδια και κεριά για τον Άγιο (=Δημήτριο). Και παρότι οι Αετοχωρίτες είναι ντόπιοι οι βλαχόφωνοι μωαμεθανοί της Νότιας είχαν στενούς δεσμούς μαζί τους, ως την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923.

Μάλιστα οι εξισλαμισμένοι Νοτιαλήδες διατήρησαν τα χριστιανικά τους έθιμα και οι γυναίκες τους μετά το ζύμωμα του ψωμιού και πριν το σκεπάσουν, για να πετύχει και φουσκώσει το σταύρωσαν.

Τον Αύγουστο του 1978, οι Αετοχωρίτες μούπαν πως πρώτα τούρκεψε ο Δεσπότης και μετά το χωριό (=Νότια). Αυτό το κατάλαβαν, λέει, απ' το χαιρε-

τισμό του Δεσπότη. Δεν τους είπε καλημέρα, αλλά SABANAROSUN = αμπανάροσουν. Το σωστό είναι SABANLAR OLSUN δηλ. αμπακλάρ ολσούν, γιατί

1) SABAN = αμπακ = αραβικό όνομα = πρωτ, αυγη.

2) OLSUN = ολσούν = τουρκική προστακτική του ρήματος OLMAK = έστω, τουλάχιστον ώστε αμπακλάρ ολσούν σημαίνει καλημέρα.

ΝΟΤΙΑ Η ΝΩΤΙΑ

Η Νότια είναι το χωριό του Δεσπότη ή Επισκόπου ή Μητροπολίτη Μογλενών. Απέχει πέντε χιλμ. απ' το Αετοχώρι. Η θέση του είναι επίκαιρη, κι είναι χτισμένη στους πρόποδες του όρους Τζένα, σε υψόμετρο 595 μέτρα.

Αρχαιολογικά ευρήματα μας πείθουν ότι είχε κατοικηθεί απ' τα αρχαία χρόνια. Έχουν βρεθεί αγάλματα, νομίσματα με τη μορφή του Μεγ. Αλέξανδρου κλπ., στο χωριό.

Ο Ιερός Ναός Μητρόπολης Ενωτίας ή Νώτιας ή Νότιας, αφιερωμένος στον Άη Γιώργη, δε σώζεται. Τον κάψανε οι τούρκοι.

Με την ανταλλαγή των πληθυσμών του 1923, η Νότια κατοικήθηκε από Πόντιους, που ασχολούνται με την καλλιέργεια της πατάτας, γενικά τη γεωργία και κτηνοτροφία.

Το χωριό έχει φυσικές καλλονές, αφθονα νερά, ωραίο κλίμα.

Χαρακτηριστικό είναι η διατήρηση του αρχαίου ονόματός της, σ' όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας, με αποτέλεσμα, μετά την απελευθέρωση όλη η Επαρχία να ονομαστεί Υποδιοίκηση Ενωτίας ως το 1927, οπότε ονομάστηκε Επαρχία Αλμωπίας.

Πάνω απ' το χωριό, σ' ένα απόκρημο ύψωμα, όπου σώζεται ερειπωμένη οχυρωματική γραμμή, οι κάτοικοι το ονομάζουν «Ενώτια» και πιστεύουν ότι είναι το φρούριο που κυριεύσε ο Βουλγαροκτόνος μετά την άλωση των Μογλενών, είναι δηλ. το κάστρο των Μογλενών. Τη σχετική είδηση μας άφησε ο ιστορικός του 11ου αιώνα Κεδρηνός. Ο ιστορικός κι αυτοκράτορας Ιωάννης Καντακουζηνός, γράφει, πως μετά την ανάκτηση της Έδεσσας απ' τον Κράλη των Σέρβων Ντουσάν το 1350 μ.Χ. παραδόθηκαν και τα γύρω φρούρια καθώς και τα «Νότια».

Στην περίοδο της τουρκοκρατίας το χωριό, το περιηγήθηκαν και ξένοι. Ο περιηγητής DELACOUILONCHE, ταυτίζει τα βυζαντινά Νότια, με το σημερινό χωριό, ενώ ο DESDEVICES, διαπιστώνει αρχαία ερείπια.

Ο Κεραμόπουλος, στην Π.Α.Ε. 1934, γράφει για τ' αρχαία του χωριού, κι ο Παπαδάκης μας λέει, πως, τα δυο τζαμιά του χωριού, της Αγίας Αικατερίνης και το λεγόμενο «Μοναστήρι» έχουν αρχαία μαρμάρινα αρχιτεκτονικά κομμάτια κλπ.

Η διατήρηση των χριστιανικών ονομάτων, στα τούρκικα τζαμιά, είναι περίπτωση εντυπωσιακή κι απηχεί την παράδοση του εξισλαμισμού των χριστιανών της Νότιας τον 18ο αιώνα μ.Χ.

Τον τοπικό βόρειο αέρα, τον λένε *πόρτες*, γιατί έρχεται από ανατολικά όπου ενώνονται η Τζένα με το Πίνοβο, και μπροστά τους έχουν βράχο, σαν πόρτα.

Το χωριό χωρίζεται σε δυο μαχαλάδες (MAHALLE = μαχαλέ = αραβικό όνομα = συνοικία) με ποτάμι που διασχίζει το κέντρο του σχεδόν από βόρεια προς νότια. Το Β.Α. τμήμα λέγεται Μαναστής μαχαλά και ο άλλος Παϊγούς (=το ς παχύ) (BAYKUS = μπαϊκούς (το ς παχύ) = τουρκικό όνομα = μπουφός, γλαύκα.

Κατά το 1934-35 ο κτίστης Καλατζίδης Παντελής, βρήκε μαρμάρινη πλάκα και την έκτισε στο θεμέλιο του σπιτιού του, και, κάθε βράδυ άκουγε κρότους, όμοιους πάντοτε. Γκρέμισε το σπίτι, κι έκτισε νέο. Σταμάτησαν οι κρότοι. Μετά βρήκε στο στύλο του παλιού σπιτιού, ως βάση του στύλου, μαρμάρινη πλάκα με εικόνα μάλλον της Παναγίας, στην οποία έκανε παρεκκλήσι, στον Άη Γιώργη, χωρίς να το τελειώσει, γιατί πιάστηκε και λίγο μετά πέθανε. Η εικόνα είχε αγγέλους με φτερά, και την έβαλαν στο νεκροταφείο και χάθηκε. Μετά το 1945 κάνανε παρεκκλήσι. Όλα τούτα μου τα διηγήθηκε τον Αύγουστο του 1978 ο Παπα Βασίλης Χατζηπαυλής, 94 χρόνων τότε, που χειροτονήθηκε παπάς το 1936.

Στο μαχαλά Παϊγούς, υπήρχε η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Οι χωρικοί λένε πως ήταν στο χώρο του σημερινού Δημοτικού Σχολείου. Δε σώζεται τίποτα.

Στον Άη Γιώργη δε σώζεται τίποτα επίσης. Εδώ είναι τα παλιά νεκροταφεία. Η μητρόπολη λένε, βρισκόταν κοντά στον Άη Γιώργη.

Βόρεια του χωριού, περίπου ένα χιλ. υπάρχει πηγή, η PLACA (=πλάτσα το τσ παχύ) ίσως να προέρχεται απ' το PLACKA (=πλιάτσκα - το τσ παχύ) = αλβανικό όνομα = διαρπαγή, λάφυρο, γιατί εδώ οι τούρκοι σφάζανε δυο κοπέλλες και οι γονείς τους καταράστηκαν, και από τότε η πηγή τρέχει επτά χρόνια και ένα στερεύει. Όταν στερεύει το νερό, βγαίνει στην Αραβησσό - χωριό των Γιαννιτών, οπότε μπορείς να μπεις στη σπηλιά της πηγής. Σήμερα η πηγή ονομάζεται μάνα του νερού.

Ίσως γι' αυτό οι τούρκοι να ονόμαζαν τη Νότια και YEDIKOU (=γεντίκιου) δηλ. επταχώρι. Ίσως ακόμα γιατί κατά την τοπική παράδοση καταστράφηκε επτά φορές.

1) YEDI = γιεντί = τουρκικό αριθμητικό = επτά.

2) KOY = κιοϊ = περσικό όνομα = χωριό.

Ακόμα τη Νότια οι τούρκοι τη λέγανε Νίντα.

NIDA = νίντα = αραβικό αφηρημένο = κραυγή. Μήπως η ονομασία απ'

τις κραυγές των κοριτσιών;

Στα χρόνια της τουρκοκρατίας, η Νότια είχε 1.500 οικογένειες χριστιανικές και μόνον 130 τούρκικες. Ο εξισλαμισμός της την τούρκεψε.

Ν.Α. του χωριού, σ' απόσταση δυο-ως τρία χιλ. υπάρχει η τοποθεσία «Μοναστήρια» όπου βρέθηκαν προπολεμικά - όπως και γύρω στο 1975-76, καθώς άνοιγαν χωματόδρομους - πολλά κεραμίδια, πυθάρια και κόκκινη πλάκα, ίσως πάτωμα εκκλησίας.

Ν.Δ. του χωριού, υπάρχει η τοποθεσία MEZLIS (=μεζλίζ - το ς παχύ) προέρχεται από το MEZLEKA = μεζλεκά = αραβικό όνομα = μέρος, χώρος, έδαφος, κόσμος, νέων δηλ. χώρος συγκεντρώσεως νεολαίας. Στο χωριό υπάρχουν τρεις ως τέσσαρες τέτοιοι χώροι.

Στο Μοναστήρι μαχαλά, υπήρχε παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής. Γύρω στα 1975-76 μια χωρική που ζει στη Θεσ/νίκη, ονειρεύτηκε κι έκανε νέο παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής, και κάθε χρόνο, στη γιορτή της, έρχεται οικογενειακά.

Στην πρώτη γέφυρα, πριν μπούμε στο χωριό, αριστερά του δημόσιου δρόμου, όλη η πλαγιά ήταν αμπέλια. Η παράδοση του χωριού λέει πως πέρασε μεταμφιεσμένος ο μητροπολίτης και ζήτησε ψωμί και νερό. Δεν τούδωσαν και καταράστηκε να μη χορτάσουν ψωμί και το νερό να τρέχει θολό. - Ποτέ σας να μην έχετε, ήταν η απάντηση.

Έτσι βγήκε κι ο αέρας πόρτες δηλ. ο βορειάς - προφανώς για να θολώνει το νερό - που οι Νωτιαλήδες τούρκοι τον λέγανε μποϊράζ (BOYRAZ CELIOR) 1) BOYRAZ = ποϊράζ = ελληνικό όνομα = βορράς 2) CELIOR (γκέλιωρ) = τουρ. όν. = έρχεται.

Ο αέρας τούτος κάνει πολλές και μεγάλες ζημιές, γιατί καίει τα σιτάρια, τις πατάτες, το καλαμπόκι, το τριφύλλι και φυσάει την ώρα του αλωνισμού (της συγκομιδής).

Στα χρόνια της τουρκοκρατίας, οι κατακτητές, πολύ παιδεύαν τους χριστιανούς. Μέχρι που γείτονες χωρικοί δεν μπορούσαν να περάσουν καθάλα σ' άλλο γίω ή άλλο ζώο, για να μη βλέπουν στο γυναικωνίτη των τούρκων τις γυναίκες τους. Περνούσαν με χαμηλωμένο το βλέμμα τους προς το χώμα ή πεζοί. Ακόμα οι τούρκοι τους έκλεβαν, τους έδερναν, τους σκότωναν κλπ. χωρίς λόγο.

Οι τούρκοι του χωριού Νότια, ήλθαν απ' την τουρκία και λέγανε πως γίναν KILISTAN DONME δηλ. κιλιστάν ντιονμέ, που σημαίνει με το σπαθί αλλαξοπίστησαν. Ίσως γι' αυτό ήταν πιο σκληροί και φανατισμένοι.

1) KILIC = Κιλίτς (τα ι άφωνα, τονίζεται η λήγουσα και το τς παχύ) = τουρ. όνομα = ξίφος, σπαθί.

2) DONME = ντιονμέ = τουρ. ρημ. αφ. = στροφή, επιστροφή, αθέτηση = ως επίθετο = εξομότης.

Αυτή η συμπεριφορά των τούρκων έκανε τους Νοτιαλίδες ν' αλλαξοπιστήσουν.

Στο χωριό υπάρχουν πολλές παραλλαγές για τον εξισλαμισμό του Δεσπότη. Οι κάτοικοι τις ξέρουν απ' τις διηγήσεις των εξισλαμισμένων Νωτιαλίδων με την ανταλλαγή των πληθυσμών, γιατί πρώτα ήρθαν οι δικοί μας και μετά έφυγαν οι τούρκοι. Και τα λέγανε. Και ήξεραν ό,τι άκουσαν από εκείνους, μα κι απ' τα γειτονικά χωριά.

Μια λέει πως όταν εξισλαμίσθηκε το χωριό, τον Δεσπότη, τον κυνήγησαν οι τούρκοι και τον σφάζανε στη μάνα του νερού, κι ότι απ' το αίμα του βγήκε η μάνα του νερού. Μήπως από δω βγήκε και η ονομασία του χωριού, Νίντα = κραυγή;

Άλλη λέει πως τον Δεσπότη τον σκότωσαν στα Γρεβενά, πάλι οι τούρκοι.

Και η τρίτη πως ο Μητροπολίτης Μαγδαληνός - έτσι λεγόταν - αυτοκτόνησε απ' το τζαμί στη Λύρισα, ενώ ο αδελφός του Τούσης, πήγε στη Τούσια-νη δηλ. Αετοχώρι. Άλλοι λένε πως μερικοί κάτοικοι, του χωριού για ν' αποφύγουν τον εξισλαμισμό, έφυγαν κι εγκαταστάθηκαν στον Περλεπέ (γιουγκοσλάβικος σήμερα) στη Βέροια κι αλλού.

Το χωριό σήμερα ονομάζεται Νότια, γιατί είναι χτισμένο στα νότια του όρους Τζένα. Παλιά ονομαζόταν Ενώτια ή Ενωτία ή Νώτια. Η ονομασία προήλθε από τη λέξη ενώτιο που σημαίνει κόσμημα, στολίδι, σκουλαρίκι, κι όπως πράγματι είναι στολίδι της Τζένας.

Ίσως Ενώτια να λέγονταν γιατί ένωνε την έδρα της Μητρόπολης Μογλενών και Φλώρινας, πόλη της Φλώρινας, με τις μακρινές περιοχές της Μογλενά και Γευγελή.

ΤΡΟΜΟΣ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Τα Νώτια «είναι χωρίον υπαγόμενον εις την διοίκεισιν Γευγελής και απέχον περί τας είκοσιν ώρας της Φλωρίνης, την νυν εκκλησιαστικής έδρας της επαρχίας Μογλενών» γράφει ένας ιστοριοδίφης του περασμένου αιώνα, που πρέπει νάναι ο Πέτρος Παπαγεωργίου.

Στα Νότια, στο πρώτο μισό του 18ου αιώνα, κρύβονταν φημισμένοι αρματωλοί, κι εκεί είχαν το καταφύγιό τους, όσοι κυνηγιόντουσαν απ' τους τούρκους. Εδώ ερχόταν πολύς κόσμος να κρυφτεί, κυρίως απ' τη Φλώρινα που είναι πολύ μακριά.

Ολόκληρους αιώνες, οι Έλληνες πλήρωσαν με ποτάμια αίμα, εκατόμβες θυσιών, και απάνθρωπο εξανδραποδισμό, το άσβηστο μίσος και τις ατέλειωτες επιδρομές των τούρκων κατά του Ελληνισμού και του χριστιανισμού. Γύρω στα μέσα του 18ου αιώνα, οι κάτοικοι του χωριού μας ήταν βορά των

κατακτητών. Και το χρονικό του χωριού Νώτια είναι τραγικό.

— «Οι κάτοικοι αυτού, συνεχίζει το χρονικό του ιστοριοδίφη, προσβέουν την μωαμεθανική θρησκείαν, ποιούνται δε χρήσιν του κουτσοβλαχικού λεγομένου γλωσσικού ιδιώματος της Μακεδονίας, της νέας αυτής Βαβέλ, κοινώς και ούτοι προσωνυμούμενοι Καρατζοβαλίδες (εκ του διαμερίσματος Καρατζόβας).

Εδώ στα 1759 έγινε πράξη που στο κεφάλαιο εξισλαμισμός χριστιανών, χαρακτηρίζει περιλαμπρα την πάλη των δυο θρησκειών.

Στα Νώτια, όσοι κατάφευγαν δε βρισκανε μόνο καταφύγιο, αλλά κι ασφάλεια και σιγουριά. Βρισκανε ακόμα και φαγητό και φιλοξενία, γιατί δεν έλειπε τίποτα στο χωριό. Αν πάλι τύχαινε να τους κυνηγήσουν οι σαρικοφόροι, υπήρχε τρόπος να εξαφανιστεί κι ο καταζητούμενος και η φαμίλια του.

Στη Νώτια ήταν πολλά τα μέρη που δεν τα γνώριζαν οι αλλόθρησκοι. Έτσι καθέννας πήγαινε εκεί, κι ακουμπούσε τον εαυτό του και τα παιδιά του, τη γυναίκα του και τα ζωντανά του πολλές φορές.

Το χωριό τούτο είχε απομείνει η μόνη χριστιανική γωνιά μέσα σ' όλη την περιφέρεια. Τ' άλλα χωριά και οι συνοικισμοί, είχαν αναγκαστεί να δεχτούν τη θρησκεία του Μωάμεθ, το ένα μετά το άλλο. Γι' αυτό οι κάτοικοι της Νότιας, υποφέρανε τα πάνδεινα, όχι μονάχα απ' τους τούρκους, αλλά κι απ' τους εξωμότες, που τους καταδιώκανε χειρότερα απ' τους πρώτους με λύσσα.

Και το χρονικό συμπληρώνει: «Υπήρχε και κάποιος που έκανε σουνέτι, και πήρε το όνομα Χουρσίτ. HURSIT (το ς Παχύ) = Περσικό όνομα = ήλιος = ως όνομα Κύρος, Απόλλωνας, Ηλιόδωρος. Τούτος εδώ ήταν ο χειρότερος απ' όλους, κι ο πιο σκληρόκαρδος άνθρωπος σ' όλη την περιοχή.

Στη Νώτια είχε έρθει πολλές φορές, απ' το γειτονικό χωριό του, κι είχε δει τη Μαριόρα, τη θυγατέρα του Πετρίνου Νάστου. Τότε ήταν ακόμα χριστιανός και κανείς δεν είχε αντίρρηση να του την δώσουν, γιατί ήταν άξιος νοικοκύρης.

Όμως η κοπέλα για κανένα λόγο δεν τον ήθελε, επειδή είχε άλλον στο νοι της.

Μόλις αλλαξοπίστησε τούτος, σκέφτηκε να εκδικηθεί. Πήρε λοιπόν καμιά πεννηνταριά τουρκαλάδες με τα κατζάρια τους και με τ' άλλα τους όπλα και μια και δυο ήλθαν όλοι μαζί στη Νώτια.

Το πρώτο πούκαμαν ήταν να πάνε στο σπίτι του Νάστου. Επειδή αυτός τρόμαξε και δεν τους άνοιξε, οι σαρικοφόροι σπάσανε την πόρτα και πιάσανε τον Πετρίνο, τη γυναίκα του Σμαραγδή, τους δυο αδελφούς της, τα πέντε αγόρια της, κι όλους τους υπηρέτες και βοηθούς, που ήταν εκεί. Την Μαριόρα όμως δεν τη βρήκαν.

Μέσα στο σπίτι υπήρχε μια κρυφή καταπαχτή κι εκεί πήγε και κρύφτη-

κε. Τους δικούς της τους πήραν στην πλατεία του χωριού, κι άρχισαν να τους βασανίζουν, για να μάθουν που είναι το κορίτσι.

Κανένας όμως δε μιλούσε. Οι τούρκοι γίνανε ακόμα πιο ανήμερα θηρία. Ο Χουρσίτ, που ήταν ξετρελλαμένος με την κοπέλα και την ήθελε οπωσδήποτε δική του, έψαχνε να την βρει κι έτρεχε πάνω κάτω, σαν τρελλός. Ύστερα μάζεψε όλο το χωριό και τους είπε πως θα τους βάλει φωτιά να τους κάψει σαν τα ποντίκια, αν δεν του ομολογήσουν που βρίσκεται η Μαριόρα.

Αλλ' αυτοί δεν ξέρανε πραγματικά και δε λέγανε τίποτα. Τότε πρόσταξε να σκάψουν μεγάλους λάκκους στη μέση του χωριού. Άντρες και γυναίκες πιάσανε τους κασμάδες και τις τσάπες κι άρχισαν να σκάβουν, ξέροντας πως οι λάκκοι τούτοι θα γίνονταν οι τάφοι τους.

Στο μεταξύ, στην πλατεία, οι τούρκοι βασανίζανε άγρια τον Πετρίνο και τη Σμαραγδή, για να τους πούναι που κρύβεται η θυγατέρα τους.

— Δεν ξέρουμε απαντούσαν εκείνοι. Αλλά και να ξέραμε δε θα σας το λέγαμε.

Οι σαρικοφόροι, τότε, πήραν τα πέντε αγόρια, τα ξεγύμνωσαν και τα κρέμασαν ανάποδα σε κάτι δέντρα. Κάτω απ' τα κεφάλια τους, ανάψανε μεγάλες φωτιές.

— Μιλήστε! τους φώναζαν οι τούρκοι. Μιλήστε, γιατί θα σας κάψουμε.

— Ο θάνατος, δε μας τρομάζει! απαντούσαν τα παιδιά. Όσο πιο σκληρά πεθάνουμε, τόσο πιο γρήγορα θα φτάσουμε κοντά στο Θεό.

— Δε λυπάστε τη ζωή σας;

— Εσάς λυπόμαστε! Εμείς ακούμε κιόλας τη φωνή των αγγέλων.

«Έτσι μιλούσαν τα παιδιά, συνεχίζει το χρονικό - γραμμένο στην καθαρεύουσα φυσικά - γιατί οι γονείς τους τα είχαν προετοιμάσει από τότε που γεννήθηκαν κι άρχισαν να καταλαβαίνουν τον κόσμο, πως πάνω απ' όλα στέκεται ο Θεός, ο Χριστός.

Βέβαια τα πέντε αγόρια των Νασταίων πονούσαν και κραύγαζαν άγρια, παρακαλώντας τον Κύριο να τα λυτρώσει μια ώρα αρχύτερα απ' τα φρικτά μαρτύρια. Τις κρυγές τους αυτές τις άκουγε φαίνεται και η Μαριόρα, μέσα στην καταπακτή της. Δεν μπορούσε λοιπόν, να κρατήσει περισσότερο κι αποφάσισε να βγει στην επιφάνεια και να παρουσιαστεί στον Χουρσίτ, μόνο και μόνο για ν' αφεθεί ελεύθερο το χωριό και οι δικοί της.

Η ΜΑΡΙΟΡΑ

Η παραμάνη της Μαριόρας, που ήταν μαζί της μέσα στην καταπακτή, άρχισε να την παρακαλάει να μείνει εκεί πέρα, όπως είχε υποσχεθεί στον

πατέρα της και τη μητέρα της.

— Ό,τι κι αν ακούσεις, ό,τι κι αν συμβεί, θα μείνεις εδώ κάτω της είπαν εκείνοι. Εκεις τροφές και νερό για πολλές βδομάδες. Δεν πρέπει, λοιπόν, να ξεμυτίσεις πουθενά. Εμάς, ό,τι κι αν μας κάνουν, όσο κι αν μας βασανίσουν, θα μας αφήσουν στο τέλος. Ενώ εσένα θα σε κρατήσουν για πάντα.

Η μητέρα της έβγαλε ένα μικρό εικόνισμα του Χριστού από τον κόρφο της και τ' απίθωσε μπροστά της.

Έλα κόρη μου, την παρακάλεσε. Βάλε το χέρι σου εδώ πάνω και πάρε όρκο.

— Τι όρκο να πάρω, μάνα;

— Πως δε θα τουρκέψεις...

Η κοπέλα χαμογέλασε πικρά, κι είπε με παράπονο:

— Όποτε είναι ανάγκη να ορκιστώ γι' αυτό; έκανε. Δε με ξέρετε ακόμα;

— Σε ξέρουμε και σε παραξέρουμε, κόρη μου. Αλλ' άμα θ' ακούσεις τις φωνές μας και τα βογγητά μας, άμα θ' αφουγκραστείς το κλάμα μας και τον πόνο μας, τότε θα πονέσεις κι εσύ και θα βγεις πάνω. Μα όχι, καλύτερα να πεθάνουμε όλοι μας, παρά να σε δούμε τουρκάλα σε χαρέμι.

Γι' αυτό και η παραμάνη της Μαριόρας, της έλεγε τώρα να θυμηθεί τον όρκο, που είχε δώσει στους γονείς της, προτού χωριστούνε.

Όμως, η πεντάμορφη νέα, δεν μπορούσε να κρατήσει. Κάθε κραυγή π' άκουγε, κάθε φωνή και κάθε αναστεναγμός, ήταν μια μαχαιριά στην καρδιά της. Μάταια η παραμάνη της την παρακαλούσε να μην κάνει καμιά τέτοια τρέλλα, γιατί θα πλήγωνε ακόμα πιο πολύ τους δικούς της.

Μα, που να την ακούσει εκείνη! Το δράμα που παιζόταν έξω, στην πλατεία του χωριού, ήταν τόσο μεγάλο και τόσο τραγικό, ώστε ξεπερνούσε τα όρια του όρκου της.

Τι έφταιγαν όλοι οι άλλοι, να πληρώσουν για χάρη δική της;

— Ό,τι κι αν κάνω, ο Θεός θα με συγχωρέσει, είπε στη γριά παραμάνη της. Τον όρκο μου θα τον καταπατήσω αναγκαστικά, για να σωθούν οι άλλοι. Πως θα μπορώ να σηκώνω τόσες ψυχές πάνω μου, άμα θάρθει η ώρα μου να πεθάνω;

Η παραμάνη της κατάλαβε πως το κορίτσι είχε δίκιο. Όλ' αυτά που της έλεγε, ήταν σωστά και λογικά. Γιατί να υποφέρουν πάνω από τριακόσιοι άνθρωποι, μόνον επειδή κρυβόταν τούτη για να μην πέσει στα χέρια τους; Έτσι την άφησε να κάνει αυτό που ήταν σωστό.

Μια και δυο, τότε βγήκε απ' την καταπακτή, μπήκε στο σπίτι της, στολίστηκε, κι έγινε ακόμα πιο όμορφη. Ύστερα τράβηξε στην πλατεία, όπου ήταν συγκεντρωμένο όλο το χωριό, κι έσκαβε λάκκους, για να θαφτούνε ζωντα-

νοί. Ήταν φοβερό αυτό που έβλεπε, μα έσφιξε την καρδιά της, και με σταθερό θήμα, πήγε να βρει το Χουρσίτ.

Άμα την είδε ο άλλος μπροστά του, έμεινε μ' ανοικτό στόμα.

- Τι γυρεύεις εσύ εδώ πέρα; τη ρώτησε.
- Ήρθα για σένα, του απάντησε εκείνη.
- Και τι θα με κάνεις, αφού δε με θέλεις;
- Τόσον καιρό, δε σε ήθελα, όμως τώρα σε θέλω. Γιατί κατάλαβα πως είσαι πολύ δυνατός.

Οι γονείς της, όταν την είδαν στην πλατεία, να κουβεντιάζει με τον Χουρσίτ, κόντεψε να τους στρίψει το μυαλό.

— Μαριόρα! της φώναξε μ' απόγνωση η μάνα της. Γιατί βγήκες απ' την καταπακτή; Ξέχασες λοιπόν τον όρκο σου;

Η κοπέλα την κοίταξε με χαμόγελο.

— Τα ξέχασα όλα! αποκρίθηκε. Κι εσάς ακόμα. Από δω και πέρα, θα ζήσω τη ζωή μου, όπως τη θέλω εγώ. Μη σας νοιάζει πια τι θα απογίνω.

Τότε, όλοι μαζί οι δικοί της, της φώναξαν να είναι καταραμένη.

Η Μαριόρα, παρακάλεσε το Χουρσίτ ν' αφήσει για χάρη της ελεύθερο το χωριό. Τούτος το σκέφθηκε πολύ, γιατί λογάριζε να ξεκληρίσει απ' άκρη σ' άκρη όλους τους κατοίκους της Νώτιας.

Στο τέλος, πήρε την απόφαση να θάψει ζωντανούς καμιά δεκαπενταριά, επειδή του είχαν αντισταθεί κι επειδή πληγώσανε μερικούς τούρκους. Παρόλα τα κλάματα και τα παρακαλετά της, η Μαριόρα, δεν κατάφερε να τον πείσει ν' αλλάξει γνώμη.

Πήρε αυτούς τους δεκαπέντε άντρες, τους παρέδωσε στους σαρικοφόρους, κι αφού αυτοί τους βασάνισαν απάνθρωπα, αφού τους έκαναν τα πιο φρικτά πράγματα, που δεν μπορούν να περιγραφούν, τους έρριξαν μέσα στους λάκκους και τους θάψανε ζωντανούς. Άφησαν μονάχα τα κεφάλια τους απ' όξω απ' το χώμα, για να μαρτυρήσουν ακόμα περισσότερο.

Εκεί κατέβαιναν τα κοράκια και τους τσιμπούσαν τα μάτια. Όλοι τους είχαν μείνει τυφλοί και τα βογγητά τους, οι κραυγές τους και οι προσευχές τους, ακούγονταν ώρες ολόκληρες. Ποιος τολμούσε να πλησιάσει; Όσπου ήλθε ο θάνατος, τους πήρε μαζί του κι ψύχασαν.

Ο Χουρσίτ, ευτυχισμένος που απόκτησε τον πολύτιμο θησαυρό του, πήρε τη Μαριόρα κι έφυγε την ίδια μέρα για το σπίτι του. Προηγούμενως άφησε ελεύθερους τους δικούς της, κι όλους τους άλλους, εκτός απ' τους δεκαπέντε που θανατώθηκαν.

Στο δρόμο καθώς την πήγαινε καβάλα πάνω στ' άλογό του, ο τρομερός εκείνος άνθρωπος απομακρύνθηκε απ' τους συντρόφους του, θέλοντας να βρει μια κατάλληλη ερημιά και να γλεντήσει με την άμοιρη κοπέλα.

Η Μαριόρα, άμα μείνανε μόνοι, έκανε πως τον χαιδεύει, και τούτος

έπλεε σε πελάγη ευτυχίας. Ξαφνικά όμως τράβηξε απ' τον κόρφο της ένα μαχαίρι και του το κάρφωσε στην καρδιά.

Ο Χουρσίτ έβγαλε ένα βογγητό κι έπεσε απ' το άλογό του. Ήταν νεκρός. Τότε, η νέα, πήρε το ζωντανό και καλπάζοντας σαν τον άνεμο, γύρισε μπρος - πίσω στο χωριό της, για ν' αναγγείλει σ' όλους το θάνατο του Χουρσίτ. Όλοι τότε τη σήκωσαν στα χέρια και την πήγαν στον πατέρα της και στη μάνα της. Η Μαριόρα έπεσε στα πόδια τους.

— Συγχωρέστε με! τους είπε. Καταπάτησα τον όρκο μου για λίγες ώρες. Τον καταπάτησα για να μπορέσα να βγάλω από τη μέση τούτο το ανήμερο θηρίο, που μας βασάνιζε χρόνια και χρόνια. Ποτέ δεν απαρνήθηκα το Θεό μου. Θέλω να με πιστέψετε.

Κλαίοντας, οι δικοί της, την αγκάλιασαν και τη φίλησαν.

— Νάσαι ευλογημένη, φώναξαν. Ευλογημένη απ' το Χριστό κι όλους τους Αγίους. Τι θα κάνουμε όμως τώρα; Τάχα οι τούρκοι δε θα ξαναγυρίσουν στο χωριό μας, για να μας τιμωρήσουν;

— Μπορούμε να φύγουμε και να πάρουμε τα βουνά, πρότειναν μερικοί. Είναι το μόνο που μας απομένει να κάνουμε. Τι λέτε κι εσείς οι άλλοι;

— Σωστή είναι η σκέψη σας. Καλύτερα όμως να συμμορφωθούμε μ' αυτά που θα μας πει ο Δεσπότης. Πάμε να τον βρούμε και να του μιλήσουμε.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΜΟΓΛΕΝΩΝ

Ο Μητροπολίτης Μογλενών - όπως είναι γνωστός στην ιστορία του εξισλαμισμού του - Ιωάννης, που είχε μεταθέσει αναγκαστικά την έδρα του στη Νότια, το μόνο χριστιανικό χωριό της περιοχής, κατάλαβε πως δεν υπήρχε άλλος τρόπος σωτηρίας του ποιμνίου του παρά να υποκύψει στη βία. Μερικοί λένε πως στα γύρω χωριά δεν υπήρχαν ακόμα καθόλου τούρκοι, γιατί ήταν πιο φτωχά, κι άλλοι λένε πως είχαν εξισλαμισθεί πιο γρήγορα και πως έτσι ή αλλιώς, τώρα ήταν η σειρά της Νότιας να εξισλαμισθεί.

Εξάλλου η τρομοκρατία απ' τους τούρκους είχε φτάσει στο ανώτατο σημείο και ο βίαιος εξισλαμισμός, το παιδομάζωμα, ο βίαιος αποχωρισμός συγγενών, αδελφών, γονέων ήταν κάτι σύννηθες την εποχή αυτή. Η ανασφάλεια, ο προπηλακισμός, οι σκοτωμοί, συνηθισμένα κι αυτά φαινόμενα της εποχής αυτής. Η Νότια δεν εξαιρούνταν φυσικά. Τώρα μάλιστα μετά το θάνατο του Χουρσίτ και την απόδραση της Μαριόρας τα πράγματα γίνανε πολύ δύσκολα και στενά. Κι η σκέψη του Δεσπότη να υποκύψει δηλ. να δεχθεί φαινομενικά το Μωαμεθανισμό - όπως τόσοι και τόσοι άλλοι κρυπτοχριστιανοί - και να περιμένει ύστερα με υπομονή νάρθουν καλύτερες μέρες ψυχικής και σωματικής απολύτρωσης ήταν μια λύση. Τη σκληρή αυτή απόφασή του, ο μητροπολίτης τη φύλαγε μέσα του πολύ καιρό μυστική. Αλλά δεν μπορούσε πια να

την κρατήσει περισσότερο. Τώρα μάλιστα με τα τελευταία γεγονότα!...

Είπε λοιπόν, στον αδελφό του Δημήτριο (=Τούση) που ήταν φτωχός γεωργός, την απόφασή του. Κι αυτός την παραδέχτηκε στενάζοντας. Έτσι, αποφάσισαν να την ανακοινώσουν και στους άλλους κατοίκους την επομένη το πρωί. Θα τους το έλεγαν μετά τη λειτουργία, και προτού ξαναγυρίσουν οι τούρκοι στη Νότια για να τους σφάζουν ή και για να τους πάρουν μαζί τους, όπως γινόταν συνήθως.

Ήταν Μεγάλη Εβδομάδα του 1759, και ξημέρωνε η Μ. Πέμπτη.

Μερικοί λένε πως την απόφαση για εξισλαμισμό την ανακοίνωσε ο Δεσπότης νωρίτερα στους κατοίκους, οι οποίοι όταν συμφώνησαν, αποφάσισαν να νηστεύουν σαράντα μέρες και να προβούν στο διάβημά τους με την Ανάσταση. Έτσι:

...Ήταν Μεγάλη Πέμπτη, ημέρα της αναμνήσεως της Σταύρωσης του Χριστού, και οι Νοτιώτες, καθώς ο ήλιος συνέχιζε το ταξίδι του, πίσω απ' τα βουνά της Νότιας, οι χριστιανοί μαζευόντουσαν στη μοναδική Εκκλησία, τότε, του χωριού, της Αγίας Παρασκευής. Η συρροή ήταν αθρόα. Δυο παπάδες ανάγνωσαν προς το λαό από την ωραία πύλη του Αγίου Βήματος τις πέντε πρώτες περικοπές του Ευαγγελίου, απ' τις «νενομισμένες» δώδεκα, όταν ξαφνικά φάνηκε ο αρχιερέας, ο Δεσπότης. Φαινόταν κίτρινος, ρυτιδωμένος και συντετριμμένος. Σ' αυτό βοηθούσε και το φως των λαμπάδων των δυο κηροστατών που βρίσκονταν από ένας σε κάθε μια πλευρά της Ωραίας Πύλης. Συντριμμένος και ταπεινός ανάγνωσε την έκτη περικοπή του Ευαγγελίου, που εξιστορεί την καταδίκη του Σωτήρα και τη καταδίκη του. «Σήμερα κρεμάται επί ξύλου, ο εν ύδασι την γην κρεμάσας...».

Η Εκκλησία ήταν κατάμεστη από κόσμο. Οι καμπάνες της κάλεσαν όλους τους πιστούς. Η λειτουργία τους ήταν ίσως η τελευταία. Γιατί οι τούρκοι ίσως φαίνονταν από στιγμή σε στιγμή, για να τους κατασφάζουν ή απαγάγουν. Γι' αυτό οι πιστοί ήταν λυπημένοι κι έντρομοι, κι ήλθαν όλοι στην Εκκλησία, άντρες γυναίκες, παιδιά, ντυμένοι με τα γιορτινά τους. Κεριά έκαιγαν στα μανουάλια κι ο μικρός πολυέλαιος ήταν κατάφωτος. Καθένας πιστός άναψε και το κερί του. Μερικοί είχαν πάρει κιάλας τα πράγματά τους κι είχαν φύγει για τα βουνά, όπου θα έμεναν κρυμμένοι μέσα σε σπηλιές και χαράδρες. Όμως θα πέθαιναν γρήγορα, γιατί ο χειμώνας είναι βαρύς, δω πάνω, και το χιόνι φτάνει και τ' ανθρώπινο μπόι.

Που θα βρίσκαμε τροφές, για να καταφέρουν να επιζήσουν; Αυτά που κουβαλούσαν μαζί τους, ήταν λίγα. Δε θάφταναν για περισσότερο από δέκα ως δεκαπέντε μέρες, μ' όση οικονομία κι αν έκαναν.

Υστερα είναι οι λύκοι και τα τσακάλια. Είναι επικίνδυνα την εποχή τούτη. Τέτοια αγρίμια, ο τόπος τούτος έχει πολλά, ολόκληρα κοπάδια, ιδίως το χειμώνα. Καμιά φορά κατέβαιναν ως μέσα στα χωριά και δεν άφηναν τί-

ποτα ζωντανό. Εμοιάζαν και τούτα με τους τούρκους, αν και οι τελευταίοι, ήταν πιο σκληροί και πιο αιμοβόροι, γιατί περνούσαν τον εαυτό τους για ανθρώπους. Ενώ τ' αγρίμια είναι αγρίμια.

Η λειτουργία στην Εκκλησία της Αγίας Παρασκευής συνεχιζόταν κατανυκτικά. Οι ψάλτες έψελναν μελωδικά τα τροπάρια, και χορός από παιδιά κρατούσε το ίσο. Η λειτουργία προχωρούσε κανονικά, κι όλοι οι πιστοί, αποταμιεύανε στην ψυχή τους καινούργιες ελπίδες. Οι γυναίκες έκλαιγαν. Οι άντρες, μαζεμένοι στα δεξιά της εκκλησίας, έκαναν σιωπηλά το σταυρό τους και τα κείλη τους ψυθίριζαν διάφορες δεήσεις. Το αυτί τους, όμως, παραμόνευε και τους εξωτερικούς ήχους, γιατί όλοι τους περίμεναν, πως οι τούρκοι θα έκαναν την εμφάνισή τους στο χωριό εκείνη τη μέρα.

«Σήμερα κρεμάται.....»

Τα λόγια τούτα απ' το στόμα του ιερέα, αντηκούσαν, καθώς έβγαινε απ' τη θύρα μικρή πορτούλα του Αγίου Βήματος «αίρων» τον ξύλινο Σταυρό με το σώμα του Χριστού. Όλοι προσκυνούν τον περιφερόμενο Σταυρό κι ο Δεσπότης γονατίζοντας εκφωνεί: «Προσκυνούμεν Σου τα πάθη Χριστέ, δείξον ημίν και την Αγίαν Σου Ανάστασιν».

ΜΑΥΡΗ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τα μεσάνυχτα του Μεγάλου Σάββατου κτυπάει η καμπάνα και προσκαλεί τους πιστούς να γιορτάσουν την Ανάσταση. Ήταν η τελευταία γιορτή.

Η αυλή της εκκλησίας μόλις χωρούσε το μεγάλο πλήθος των χριστιανών. Ο Μητροπολίτης ανάγνωσε το Ευαγγέλιο της Ανάστασης, που το κρατούσαν ανοικτό ο ασπρομάλλης παπάς και ο διάκος. Όλοι, όμως, αντελήφθησαν, τότε, πως η φωνή του Δεσπότη δεν ήταν σαν άλλοτε σταθερή, ότι κάτι αλλόκοτο είχε σ' όλο του το φέρεσιμο σήμερα, κι απορούσαν και τον κύτταζαν. Μετά το τέλος του Ευαγγελίου, ο μητροπολίτης τραβήχτηκε μέσα στο ιερό, γονάτισε σε μια μυστική θαρρείς γωνιά, και με συντριβή καρδιάς, προσευχήθηκε, παρακαλώντας το Θεό, να του δώσει την ψυχική δύναμη που του χρειαζόταν, για ν' αναγγείλει στο ποιμνίό του, τη φοβερή του απόφαση. Τέλος σπκώθηκε. Η λειτουργία είχε τελειώσει.

Οι πιστοί, εν τω μεταξύ, με αναμμένες λαμπάδες τους, όλοι, βάδισαν προς την Ωραία Πύλη, να κοινωνήσουν «των ακράντων μυστηρίων». Φιλιούνεται μεταξύ τους, λένε «Χριστός Ανέστη» και απαντούν «Αληθώς Ανέστη» κι όταν τέλειωσαν ετοιμάζονταν να φύγουν, και σκεφτόντουσαν τι και πως θα φάνε, σε τέτοιους άσχημους καιρούς.

Ο Μητροπολίτης Ιωάννης καθώς φανερώθηκε στην Ωραία Πύλη, τρέμοντας από συγκίνηση και με λίγα, αλλά παλλόμενα λόγια, αφού τους εμπόδισε να φύγουν, τους εξήγησε την επιτακτική ανάγκη «να προσχωρήσουν

όλοι στη θρησκεία του Μωάμεθ».

«Ο Μέγας Θεός, πρόσθεσε, και ο Μονογενής Γιός του, του οποίου την Ανάσταση πανηγυρίσαμε σήμερα, λίγο νωρίτερα, αυτοί μόνοι γνωρίζουν τα πάντα, και δε θα θεωρήσουν εμάς ανάξιους της χάριτός τους».

Δε βρισκόμαστε, συνέχισε, στους πρώτους χρόνους του Χριστιανισμού, που οι άνθρωποι προτιμούσαν να υποστούν φοβερότατα μαρτύρια, παρά ν' αρνηθούν τον Ιησού Χριστό. Στη σημερινή εποχή, η θρησκεία του Χριστού είναι στερεά θεμελιωμένη και οι περιστάσεις της ζωής είναι άλλες. Γι' αυτό, είν' ανάγκη, παιδιά μου, να πιούμε το πικρό αυτό ποτήρι και ν' αλλάξουμε, *φαινομενικά*, την πίστη μας, για να ζήσουμε χάριν της πατρίδας μας ώσπου να έλθει η μέρα της οριστικής απολύτρωσης ψυχών και σωμάτων.

Η ευλογία του Κυρίου πάνω σας! Ας δώσουμε τον αδελφικό ασασμό κι ας παρακαλέσουμε το Θεό, να μας δώσει την υπομονή που χρειάζεται σε μια τέτοια σκληρή δοκιμασία. Ο Θεός που τα ξέρει όλα, θα μας συγχωρήσει.

ΚΑΤΑΠΛΗΞΗ

Τα γεγονότα που επακολούθησαν ήταν δραματικά. Η ανακοίνωση του μυστικού του Μητροπολίτη, που μόνον ο αδελφός του Δημήτριος γνώριζε, προξένησε τρομερή κατάπληξη στο πλήρωμα του Ιερού Ναού της Αγίας Παρασκευής, που αντιηκούσε τώρα από το θόρυβο και τις επικλήσεις όλων, που, κλαίγοντας, φιλούσαν ο ένας τον άλλο και δεν ήξεραν τι τους περίμενε, ούτε μπορούσαν να διανοηθούν τις πιθανές μελλοντικές περιπέτειές τους.

Η πράξη της εξωμοσίας, γράφτηκε στο αρχαίο πολύτιμο Ευαγγέλιο, στην τελευταία λευκή σελίδα. Το Ευαγγέλιο τούτο φυλαγόταν, ως το ιερότατο των κειμηλίων της Κοινότητας, σαν εθνικό κειμήλιο να πούμε, απ' τον εισπράχτορα του δημοσίου. Μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών του 1923, κανείς δεν ξέρει τι έγινε.

Επειτα οι παπάδες και οι ψάλτες της εκκλησίας, πήραν το δισκοπότηρο, τους σταυρούς, τα εξαπτέρυγα και τ' άλλα ιερά σκεύη του ναού και τέλος μάζεψαν όλα τα εικονίσματα και τα πήγαν να τα θάψουν σε μυστικό μέρος, που δυο ή τρεις γνώριζαν μονάχα. Άλλοι λένε πως τα κατόστρεψαν όλα, για να μην τα πάρουν και τα μολύνουν, οι τούρκοι. Μόνον την εικόνα της Αγίας Παρασκευής, που ήταν πολιούχος των Νωτίων, εντοίχισαν καλά και την έκρυψαν στην εκκλησία.

Και οι παλιοί Νωτιώτες, παρότι μουσουλμάνοι, γιόρταζαν κατά την ημέρα της μνήμης της αρχαίας τους Αγίας Προστάτιδας. Και σήμερα απ' το χωριό γιορτάζεται η μέρα της Αγίας Παρασκευής με πολλή κατάνυξη.

Ο ΜΟΥΦΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Ο Μουφτής της Φλώρινας πήγε στα Νώτια κι έβαλε όλους τους κατοίκους να δώσουν όρκο πίστης στην καινούρια τους θρησκεία. Σε λίγους μήνες χτίστηκε κι ένα τζαμί στο χωριό και πήγε και Χότζας. Οι Νοτιώτες ήταν αναγκασμένοι να πηγαίνουν στο τζαμί κάθε Παρασκευή, αλλά το βράδυ, στα σπίτια τους, προσεύχονταν στο Θεό των χριστιανών. Κι απ' το μιναρέ του τζαμιού ακουόταν η φωνή του Ιμάμη με προσευχές του Κορανίου, οι γυναίκες όμως της Νότιας, τα ψυχοσάββατα, άναβαν κερί πάνω στους τάφους των δικών τους.

Ο Μουφτής της Φλώρινας, κάλεσε τον Μητροπολίτη Ιωάννη, τον προχείρισε Ιεροδικαστή και τον έστειλε στη Λάρισα.

Κι ο δυστυχισμένος Ιωάννης, που ονομαζόταν τώρα Αλής, υποχρεώθηκε να κηρύττει μέσα στα τζαμιά της Λάρισας, το Κοράνι!

Άνθρωπος σιδερένιας υπομονής όμως, μπορούσε να παίζει καλά το μοιραίο του ρόλο... Και τα χρόνια κυλούσαν...

Ο ΑΛΗΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Μια μέρα, ο πρώην Δεσπότης, που βρισκόταν σ' ένα καφενείο, είδε να μπαίνει ένας χωρικός, ξενοφερμένος. Ήταν ο αδελφός του Δημήτριος, που μη μπορώντας να βαστάξει τον Μωαμεθανισμό, παράτησε τα Νότια, κι έφυγε για τη Λάρισα. Άλλοι λένε, πως, η αιτία που πήγε ο Δημήτριος νάβρει τον αδελφό του, ήταν ότι κάποτε ο Δεσπότης Ιωάννης είχε αφορίσει έναν κάτοικο του Αετοχωριού του οποίου δεν έλυωνε το σώμα μετά τον θάνατο. Οι Αετοχωρίτες ανάγκασαν τότε τον Δημήτριο να πάει στη Λάρισα για να συναντήσει τον αδελφό του και να άρει τον αφορισμό.

Σε μια άκρη του καφενείου, έγινε η δραματική συνάντηση των δυο αδελφών. Επειτα πήγαν στο σπίτι του πρώην ρασοφόρου, και, τα είπαν καλύτερα.

Εκείνες τις μέρες, ήταν άνοιξη πια του 1766, διάφορες πολεμικές ειδήσεις είχαν φτάσει στη Λάρισα, που είχαν αναστατώσει τους τούρκους, κι είχαν ανάψει μεγάλες ελπίδες στις καρδιές των Ελλήνων.

Η Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας, είχε κηρύξει τον πόλεμο εναντίον της Τουρκίας. Ο ρωσικός στόλος, υπό τον ναύαρχο Σπυριδώνη, περιέπλεε τα νησιά του Αιγαίου και τ' άλλα Ελληνικά παράλια, για να ξεσπώσει τον πληθυσμό σ' επανάσταση. Ο συναγερμός ήταν γενικός.

Ο Σπυριδώνη, μοίραζε όπλα, σημαίες, ιερά σκεύη, σταυρούς, Ευαγγέλια, και αναμνηστικά μετάλλια, με την εικόνα της Μεγάλης Αικατερίνης.

Η είδηση, πως ένας κεραυνός έπεσε πάνω στην Αγία Σοφία και γκρέμι-

σε ένας από τους τέσσερις μινάρδες της, ενθουσίασε περισσότερο τους Έλληνες.

Τέλος, ο στόλος της Τσαρίνας της Ρωσίας, που κυβερνούσε ο Θεόδωρος Ορλώφ, φανερώθηκε στο Οίτυλο της Μάνης.

Η τελευταία τούτη είδηση, φλόγισε την ψυχή του πρώην Μητροπολίτη Μογλενών.

— Αδελφέ μου, είπε στο Δημήτρη, είμαι έτοιμος να πεθάνω για το Χριστό μας.

Έπειτα, κρατώντας ένα Ευαγγέλιο, που το φύλαγε κρυμμένο στα βάθη της κασέλας του, πήγε στο Τουρκάν τζαμί, που ήταν κοντά στη γέφυρα του Πνείου ποταμού.

Το τζαμί ήταν γεμάτο τούρκους, που έκαναν τη μεσημεριάτικη προσευχή τους.

Ο Ιωάννης ανέβηκε στον άμβωνα να κηρύξει. Οι τούρκοι στάθηκαν προσεκτικοί. Ο Μητροπολίτης έκανε το σημείο του Σταυρού και φώναξε:

— Ένας είναι ο Θεός, ο αληθινός Θεός! Ο Ιησούς Χριστός, που γεννήθηκε και σταυρώθηκε, για να σώσει τον κόσμο! Κι αυτό είναι το Ευαγγέλιό του!

Δεν πρόφθασε να πει περισσότερα. Άγριες φωνές ακούστηκαν από παντού:

— Θάνατος στον άπιστο Μουλά (=Ιεροδικαστή)! Θάνατος στο προδότη!

Έπεσαν άγριοι πάνω του και τον κατάσφαξαν μέσα στο τζαμί.

Αυτό έγινε στις 5 Απριλίου 1766, όπως γράφει το παλιό χειρόγραφο.

Η ΑΓΧΟΝΗ

Την ίδια μέρα, έπιασαν και τον αδελφό του μάρτυρα, και τον κρέμασαν. Τον Δημήτριο τον κατέδωσε κάποιος κατάσκοπος.

Τα δυο πτώματα τάρριξαν μέσα σ' ένα βόθρο και πάνω τους τοποθέτησαν μια πέτρα που έγραφε:

NE BIZIM, NE SIZIN 1) NE = τουρ. σύνδεσμος = ούτε 2) BIZIM = τουρ. αντωνυμία = δικός μας 3) SIZIN = τουρ. αντ. = δικός σας δηλ. ούτε δικός μας, ούτε δικός σας. Στο καθαρευουσιάνικο χρονικό τη μετάφραση τη συναντούμε: ουδέ ημέτερος, ουδέ υμέτερος.

Όταν μαθεύτηκε στη Νότια το τραγικό τούτο περιστατικό, οι προεστοί του χωριού δεν μπόρεσαν να κρατήσουν περισσότερο. Την ίδια νύχτα πήγαν

και γκρέμισαν το τζαμί, πήραν τις κρυμμένες εικόνες τους και βγήκαν στα βουνά, όπου έζησαν πάλι σαν καλοί χριστιανοί.

Τα παιδιά τους τα εγγόνια τους ακολούθησαν τον ρου του Ελληνισμού και πήραν μέρος σ' όλους τους αγώνες του γένους.

Η ΣΟΦΙΑ

Μια άλλη παράδοση του χωριού λέει ότι αιτία της αλλαξοπιστίας ήταν μια νέα, που ονομαζόταν Σοφία και που την αγαπούσε ο γιός του Πασά της Νότιας. Η αγάπη τούτη όμως ήταν μονόπλευρη. Η Σοφία όχι μόνο δεν ανταποκρινόταν, αλλά ούτε ν' ακούσει ήθελε για τέτοια αγάπη και πως θα παντρευόταν τούρκο και θα τουρκέψει. Αυτό στάθηκε αφορμή να γίνουν φοβερότεροι και συχνότεροι οι διωγμοί κατά των χριστιανών και ύστερα από παρακλήσεις των συγγενών της και των συγχωριανών της, η Σοφία δέχθηκε να συναντηθεί με το νεαρό τουρκόπουλο, το γιο του Πασά, όξω απ' το χωριό, τυχαία τόχα, για να μιλήσουν.

Έτσι καθάλα σε δυο άσπρα άλογα, συναντήθηκαν και τα λέγανε.

Η Σοφία είχε το σχέδιό της, και κει που όλα πήγαιναν κατά πως ήθελε το πασόπουλο, η Σοφία με τρόπο, μόλις της δόθηκε η ευκαιρία, το σκότωσε.

Αυτός ο φόνος ήταν αιτία ν' αλλαξοπιστήσουν οι Νοτιώτες. Γιατί οι τούρκοι βρήκαν ευκαιρία και τους θέσαν, να διαλέξουν ανάμεσα σε δυο όρους:

1) Ή να αλλάξουν την πίστη τους, οπότε δε θα πειράξουν κανέναν, 2) ή θα τους σκοτώσουν όλους.

Απ' ό,τι είδαμε, οι Νοτιώτες διάλεξαν τον πρώτο, κι αλλαξοπίστησαν.

ΕΝΘΥΜΗΜΑΤΑ ΦΛΩΡΙΝΙΩΤΩΝ

Στο περιοδικό ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ - Φλώρινας (αριθ. τευχ. 1-1957) και στη σελίδα 30, ο μακαρίτης Παντελής Βλάσης γράφει:

«Και να γιατί κατά μίαν παράδοσιν έγινε αυτό. Οι χριστιανοί των Μογλενών (Καρατζόβας) μη δυνηθέντες, κατά μίαν περίοδον, να υποφέρουν τα βάσανα και τας πιέσεις εις τας οποίας υπεβάλλοντο, υπέκυψαν και αλλαξοπίστησαν, μάλιστα δε μετά του Μητροπολίτου των, τον οποίον και οι Τούρκοι διώρισαν Χότζα εις την Λάρισαν. Ένας όμως εκ των αδελφών του Μητροπολίτου - Χότζα, βαρέως φέρων την αλλαξοπιστίαν του αδελφού του, τον κατέρριψεν από τον Μινάρην κατά την ώραν της τελέσεως του προσκυνήματος και τον εφόνευσεν».

Στο ίδιο τεύχος και στη σελίδα 32 η μακαρίτισσα Φανή Αργυρίου, 88 χρόνων το 1957, δήλωσε κοντά σ' άλλα στον κ. Νικόλαο Λούστα και τα

εξής:

«...Δεν είναι σε θέση (η μακαρίτισσα Φανή Αργυρίου) να μας πληροφορήσει πότε ακριβώς ιδρύθηκε η Μητρόπολη Φλωρίνης, μα, όσον αφορά τον μύθο του Δεσπότη, η καλή μας δέσποινα, μας λέγει ότι δεν είναι μύθος, αλλά γεγονός. Γεγονός γραμμένο και σε βιβλιαράκι που το εδιάβασε πολλές φορές η ίδια και η κόρη της κ. Ελένη Σίμου, γυναίκα του αειμνήστου οπλαρχηγού Μακεδονομάχου Σίμου (Ιωαννίδη) από τ' Άλωνα.

Το βιβλιαράκι με την ιστορία της Νώτιας - όπως μας είπε - της το έδωσε μάλιστα ο Μητροπολίτης Φλωρίνης - Μογλενών Προκόπιος και ευρίσκεται πολλά χρόνια στα χέρια της· το έδωσε όμως στον αειμνήστο αρχιμανδρίτη Παπα' Δράμνη, που δεν της το επέστρεψε.

Κατά το βιβλιαράκι λοιπόν αυτό, οι Τούρκοι επέδραμαν κατά της εκκλησίας ημέραν του Πάσχα.

Το εκκλησίασμα το έσφαξαν, τον δε Μητροπολίτη τον υποχρέωσαν ν' αλλαξοπιστήση υπό την φοβέραν της βίας.

Ο αδελφός του Μητροπολίτου που κατοικούσε στην Κων/πολη ήλθε στη Νώτια, πρωτεύουσα της Αριδαίας (Καρατζόβος) έβγαλε μία μέρα τον αλλαξοπιστήσαντα αδελφό του σε περίπατο κι εκεί του εφύτεψε 2 σφαίρες στην καρδιά. Στον τόπο του εγκλήματος εκάρφωσε σ' ένα σανίδι ένα σημείωμα με τις φράσεις: «ούτε δικός μας, ούτε δικός σας».

Μάλιστα η λαϊκή μούσα έγραψε για το συνταρακτικό αυτό γεγονός τραγούδι που δυστυχώς δεν το θυμάται καλά, εν αντιθέσει με άλλα, που τα θυμάται πάρα πολύ. Να μερικά λόγια του:

*Πότε, που είχε ακουστή.
Δεσπότης, Τούρκος να γενί.
Το Πάσχα οι Χριστιανοί
στην Εκκλησιά πηγαίνουν
Κι ο Δεσπότης στο τζαμί κλη.*

Αυτά μόνον είναι γραμμένα.

Μια τελευταία παράδοση λέει - όπως μου την διηγήθηκαν στο Αετοχώρι, τον Αύγουστο του 1978 - πως, αλλαξοπίστησαν οι βλαχόφωνοι κάτοικοι της Νώτιας, ενώ οι ντόπιοι, δε δέχθησαν και φύγανε με αρχηγό και οδηγό τον Τούση (=Δημήτριο). Ο Τούσης, ήταν αδελφός του εξισλαμισθέντα Μητροπολίτη Μογλενών.

Οι φυγάδες εγκαταστάθηκαν και δημιούργησαν νέο χωριό, που ονομά-

στηκε Τούσιμ ή Τούσιανη Δημητροχώρι, (απ' το όνομα του Τούση) και που σήμερα λέγεται Αετοχώρι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Εγκυκλοπαίδειες: ΠΥΡΣΟΥ, ΗΛΙΟΥ, ΠΑΤΣΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ.
- 2) Γεωργίου Μόδη Μακεδονικές Ιστορίες - Υποσχέσεις ανακλήρωτες 1969.
- 3) Περιοδικόν ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Φλωρίνης τεύχ. 29/1961 και 7-8 1958.
- 4) Περιοδικόν ΡΟΜΑΝΤΖΟ τεύχος 1728/1976.
- 5) Εφημερίδα ΗΧΩ ΤΗΣ ΑΛΜΩΠΙΑΣ τεύχος 55/1977
- 6) Ιστορία του χωριού ΝΟΤΙΑ (απ' το Δημοτικό Σχολείο της) 1979.
- 7) Τουρκοελληνικό Λεξικό Παυλάκη Μελετοπούλου Κων/πολις 1934.
- 8) Τουρκοελληνικό Λεξικό Αντωνίου Θεοφυλακτίδου Κων/πολις 1960.
- 9) Τουρκοελληνικό Λεξικό και Ελληνοτουρκικό Μεν. Δημητριάδη 1962.
- 10) Σωκράτη Λιάκου: Τι ήσαν οι Σκλαβήνοι του θέματος της Θεσ/νίκης, Θεσ/νίκη 1971.
- 11) Σωκράτη Λιάκου: Η Ιλλυρική καταγωγή των Αρχαίων Μακεδόνων, Θεσ/νίκη 1977.

Παρόρτημα*

**Ο ΕΙΣΛΛΑΜΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΧΩΡΙΟΥ**

«ΝΟΤΙΩΝ»

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΙΗ΄ ΑΙΩΝΟΣ

**Υπό ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
πρώην Γυμνασιάρχου**

Α΄

**Τα Νότια (εν γεωγραφικούς πίναξι Nonte ή Natja αναγεγραμμένον)
είναι χωρίον υπαγόμενον εις την υποδιοίκεισιν της Γεβγελής, απέχει δε περί**

* Λόγω της σπουδαιότητος και σπανιότητος του ανωτέρω ιστορικού άρθρου, το οποίον δημοσιεύθηκε στο «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ» της Θεσσαλονίκης το 1909, σελ. 91, και το οποίον ανακαλύψαμε στις σχετικές έρευνές μας, εκρίναμε σκόπιμο να το περιλάβουμε, ως παράρτημα, στην παρούσα Μελέτη, και διότι το Χωριό στο οποίον αναφέρεται, δηλαδή η σημερινή Νότια, γειτονεύει με το Μοναστήρι και την Κοινότητα του Αρχαγγέλου.

Επίσης, στη συνέχεια αναδημοσιεύουμε τρία ιστορικά Σημειώματα από την εφημερίδα «ΕΔΕΣΣΑ» χρήσιμα για κάθε ιστορικό.

† Ο Εδέσσης Πέλλης και Αλμωπίας
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

τας είκοσιν ώρας της Φλωρίνης, της νυν εκκλησιαστικής έδρας της επαρχίας Μογλενών.

Οι κάτοικοι αυτού (5000) πρεσβεύουσι την Μωαμεθανικήν θρησκείαν, ποιούνται δε χρήσιν του Κουτσοβλακικού λεγομένου γλωσσικού ιδιώματος της Μακεδονίας, της νέας ταύτης Βαβέλ, κοινώς και ούτοι προσωνομούμενοι **Καρατζοβαλήδες** (εκ του διάμερισματος **Καρατζόβας**).

Τα Νότια είναι συνοικισμός μόλις 200 ετών, ουδεμίαν δε εν τη ιστορία το χωρίον θα εύρισκε θέσιν, αν μη κατά το έτος 1759 συνετελείτο εν αυτώ πράξις, ήτις εις το κεφάλαιον της εξισλαμίσσεως Χριστιανών αναφερομένη λαμπρώς χαρακτηρίζει την πάλην των δύο θρησκειών.

Η ιστορία της επί πέντε αιώνας βιαίας των ισχυρών κατακτητών εξισλαμίσσεως Χριστιανών πολλά τινα έχει να επιδείξη κατά τόπους (μάλιστα εν ταις νήσοις του Αιγαίου και ιδία εν τη Κρήτη τη Μυτιλήνη και τη Χίω) εξόχως συγκινητικά επεισόδια· σπάνια δε δεν είναι τα παραδείγματα και **αναγνωρισμού** αδελφών και άλλων συγγενών: συγγενείς μικροί την ηλικίαν βία αποκωρίζονται απ' αλλήλων και τινες μεν εξισλαμίζονται, άλλοι δε κατά Θεού ευδοκίαν ανεξερεύνητον καταλείπονται εις την υπό των πατέρων παραδεδομένην πίστιν· προβεβηκότες δε την ηλικίαν μήτηρ αναγνωρίζει υιόν και αδελφός αδελφήν, αναμνησκοντες ούτως ημάς τα θαυμασίως υπό του Σταγυρίτου φιλοσόφου εν τω περί της τραγωδίας κεφαλαίω της Ποιπτικής πεφίλοσοφημένα.

Των Νοτίων ο εξισλαμισμός έχει κεφάλαιον κατ' εξοχήν τραγικόν. Το χωρίον είχε απομείν η μόνη μικρά Χριστιανικού βίου εστία εν τω μέσω των άλλων πέριξ συνοικισμών, τούτων πάντων εξισλαμισμένων. Εντεύθεν και τα βέλη της παντοίας καταθλίψεως υπό τε των κατακτητών και υπό των αρνησιθρήσκων, ων τινες(ως εικόσ) και των γνησίων Μωαμεθανών εγένοντο δεινότεροι, εστράφησαν κατά των κατοίκων των Νοτίων. Ο Μητροπολίτης Μογλενών Ιωάννης, όστις την έδραν κατ' ανάγκην είχε μετακινήση εις τα Νότια, συνείδεν εν τέλει ότι ουδείς της του ποιμνίου αυτού σωτηρίας υπελείπετο τρόπος άλλος ή η εκουσία εις την θρησκείαν του Ισλάμ προσχώρησις αυτού.

Την σκληράν ταύτην αυτού γνώμην ο αρχιερεύς επί μακρόν εφύλαξε μυστικήν εν τη ψυχή, μόλις δε κατά την Αγίαν και Μεγάλην των παθών του Σωτήρος Χριστού εβδομάδα ανεκοίνωσεν αυτήν εις μόνον τον αδελφόν αυτού Δημήτριον, γεωργόν.

Ήτο η Μεγάλη Πέμπτη, ημέρα της αναμνήσεως της Σταυρώσεως του Χριστού, οι δε Νοτιώται περί δυσμάς ηλίου αθρόοι συνέρρεον εις την μόνην του χωρίου αυτών εκκλησίαν της Αγίας Παρασκευής. Δύο ιερείς, ο εφημέριος και ο πνευματικός, ανέγνωσαν προς το πλήθος από της Ωραιάς Πύλης του Αγίου Βήματος εκ των νενομισμένων δώδεκα των Ευαγγελίων περικο-

πών τας πέντε πρώτας. Εν τη πύλη επιφαινεται νυν ο αρχιερεύς· του κατεσκληκότες ωχρού αυτού προσώπου αι γραμμάι έτι μάλλον αναδεικνύονται υπό το φέγγος των μεγάλων λαμπάδων των ανημμένων επί των εκατέρωθεν δύο κηροστατών. Συντετριμμένος ανέγνω αυτός την έκτην των Ευαγγελίων περικοπήν, την ιστορούσαν την εις θάνατον καταδίκην του Σωτήρος και την εκτέλεσιν της καταδίκης.

«Σήμερον κρεμάται επί ξύλου ο εν ύδασι την γην κρεμάσας...»· τα λόγια ταύτα αντιηκούσιν εκ του στόματος του ιερέως, όστις εκ της βορείας του Αγίου Βήματος πυλίδος εξέρχεται αίρων άνω το ξύλινον ομοίωμα του επί του σταυρού προσηλωμένου Χριστού. Πάντες προσκυνούσι τον περιφερόμενον σταυρόν· ο αρχιερεύς γονυπετών προ αυτού εκφωνεί τα λόγια «Προσκυνούμεν σου τα πάθη, Χριστέ, δείξον ημίν και την αγίαν σου Ανάστασιν», τούτοις δε επιφέρει τα «Μνήσθητι, Κύριε, εμού του ταπεινού δούλου σου και των περιεστώτων δούλων σου πάντων, όταν έλθης εν τη βασιλεία σου».

Περί το μεσονύκτιον του Μεγάλου Σαββάτου της εκκλησίας ο κώδων προσκόλει τους πιστούς όπως εορτάσωσι του Σωτήρος την Ανάστασιν· ήτο η τελευταία εορτή.

Ο Μητροπολίτης εν τη αυλή της εκκλησίας, ήτις μόλις εκώρει τας χιλιάδας των ανθρώπων, ανέγνω το Ευαγγέλιον της Αναστάσεως, πάντες δε έπειτα φαιδροί, τας λαμπάδας αυτών ανημμένας έχοντες, ηκολούθησαν αυτό όπως από της Ωραιάς Πύλης κοινωνήσωσι των ακράντων μυστηρίων.

Οι κάτοικοι προσέφεραν εις αλλήλους της χαράς τον ασπασμόν εκφωνώντας το «Χριστός ανέστη» και πτοιμάζοντο να απέλθωσιν, ότε ο Μητροπολίτης στραφείς προς τα τέκνα ηηπόδισεν αυτά, απορούντα επί τω πράγματι. Των κατοίκων μόνος ο Δημήτριος εγίνωσκε το μυστικόν, πάντες οι λοιποί ηγνούουν ότι και δεύτερος μετ' ολίγον θα ηκολούθει ασπασμός...· λύπης και δακρύων.

Τρέμων εκ συγκινήσεως ο Ιωάννης ανέπτυξε προς το εκκλησίασμα τους λόγους, οίτινες επέβαλλον την εις την θρησκείαν του Μωάμεθ προσχώρησιν: «Ο Μέγας Θεός» προσέθηκεν εν τέλει «και ο μονογενής αυτού Υιός, ου την εκ νεκρών ανάστασιν επανηγυρίσαμεν σήμερα, αυτοί μόνοι γινώσκουσι τα πάντα και δεν θα θεωρήσωσιν ημάς αναξίους της χάριτος».

Η εκκλησία αντίχει εκ του Θορύβου και της καταπλήξεως, πάντες δε κλαίοντες ησπάζοντο αλλήλους, αγνοούντες τας μελλούσας αυτών περιπετείας. Η πράξις της εξωμοσίας ενεγράφη εις αρχαίον πολύτιμον Ευαγγέλιον, όπερ και σήμερα ως το ιερώτατον των κειμηλίων της Κοινότητος νομιζόμενον φυλάσσεται υπό του δημοσίου εισπράκτορος.

Της εκκλησίας τα ιερά σκεύη και αι εικόνες κατεστράφησαν άπασαι πλην της Αγίας Παρασκευής, της πολιούχου των Νοτίων, ήν οι κάτοικοι βα-

Θέως ενετείχισαν εις την εκκλησίαν: και σήμερον έτι οι Νοτιώται εορτάζουσι κατά την ημέραν της μνήμης της αρχαίας αυτών αγίας προστάτιδος. Και ενώ εν τω τζαμίω ακούεται νυν η φωνή του ιμάμη αναγινώσκοντος το Κοράνιον, αι γυναίκες κατά τα Ψυχοσάββατα ανάπτουσι κηρία επί των τάφων των συγγενών αυτών.

B'

Ο Αλής (ούτω μετωνομάσθη ο Μητροπολίτης Ιωάννης) εγένετο ιεροδικαστής, ως τοιούτος δε μετά τινα έτη μετετέθη εις Λάρισαν.

Μια των ημερών ο Αλής διατρίβων εν καφενείω ενόμισεν ότι διεκρινε τον αδελφόν αυτού. Και δεν ηπατάτο: ήτο ο Δημήτριος, όστις μη δυνάμενος να συμμαρμωσθή προς τα της νέας θρησκείας κατέλιπε δια παντός τα Νότια. Προπαρασκευάσθη μυστική των αδελφών συνάντησις, καθ' ήν ο Αλής σπουδαίαν εις τον αδελφόν ανεκοίνωσε γνώμην: «Είμαι έτοιμος και να μαρτυρήσω υπέρ του Χριστού μου» είπε και μεταβάς εις το παρά την γέφυραν του Πηνειού τζαμίον Τουρχάν, όπερ έβριθε πιστών προσκυνούντων τον Μωάμεθ κατά την ώραν της μεσημβρίας, ανελθών εις τον Άμβωνα ήρξατο ποιών το σημείον του σταυρού και αναγινώσκων περικοπήν του Ευαγγελίου.

«Είς και μόνος είναι ο αληθής Θεός, υιός δε αυτού μονογενής ο Χριστός...». Δεν έφθασε να συμπληρώση ταύτα και το Μωαμεθανικόν πλήθος κατέσφαξε τον προδότην αυτού Μουλάν εν αυτώ τω τζαμίω.

Γ'

Ο Δημήτριος, ον κατάσκοπός τις κατήγγειλεν εις τας αρχάς, απηχονίσθη. Τα δύο σώματα ερρίφθησαν εις βόθρον, προ ετών δε πολλών έκειτο εκεί λίθος γνωστός εκ της προσωνομίας «Όυτε υμέτερος (Χριστιανός) ούτε ημέτερος (Μωαμεθανός)». «Νε σιζίν, νε μπιζίν».

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Αλμωπία (Καρατζόβα - Ενωτία - Μογλενά)

(Εφημ. «ΕΔΕΣΣΑ», αρ. 6/1919)

Η επαρχία της Καρατζόβης, ήτις φέρει τον τίτλον σήμερον της υποδιοικήσεως Ενωτίας, η επίσης γνωστή και υπό την προσωνομίαν επαρχία Μογλενών είνε η αρχαία Αλμωπία.

Εκουσα εδαφος πλούσιον και γόνιμον, όπως και σήμερον, έλαβε το όνομα τούτο προς τιμήν του Άλμωπος, Υιού του Θεού Ποσειδώνος και της ύμφης Έλλης.

Είχε κατά τους χρόνους της αρχαιότητος αρκετά πολίσματα και τρεις πόλεις.

Την Όρμαν, ήτις έκειτο επί της θέσεως του σημερινού χωρίου Τρεσί-νου, την Άψαλον, ήτις κατείχε την θέσιν του χωρίου Δραγομάνιτσα, την Νοτίαν επί της θέσεως του χωρίου Νότια και την Εύρωπον επί της θέσεως του χωρίου Τσερναρέκα.

Περί της Αλμωπίας έδωκε περιγραφήν και ο Θουκυδίδης και λεπτομερώς εμελέτησαν τα κατά ταύτην από ιστορικής και αρχαιολογικής απόψεως διάσημοι αρχαιοδίφαι ημέτεροι και ξένοι ως π.χ. οι Desdevises, Laeke, Delacoulonches, Pauly, Στέφ. Βυζάντιος και Δήμιτσας.

Κατά τους χρόνους της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η επαρχία της Αλμωπίας έτσι επιλοφορείτο, ήτο έδρα θέματος με πρωτεύουσαν την Εύρωπον, ήτις είχεν αποκτήσει αρκετήν σπουδαιότητα.

Ιδού λοιπόν και μία νέα απόδειξις βασιζομένη επί ιστορικών τεκμηρίων, περί της από των χρόνων της αρχαιότητας, ελληνικότητας της επαρχίας ταύτης.

Ιστορικό Σημείωμα του Γυμνασιάρχου Εδέσσης Εμμανουήλ Γενεράλη

(Εφημ. «ΕΔΕΣΣΑ», 8-15 Απριλίου 1919)

Α

ΔΕΣΠΟΤΗΣ - ΜΟΥΦΤΗΣ

Εν τω υπ' αριθ. 6 φύλλω της «Εδέσσης» εμνημονεύθη έθιμον των Τούρκων της Νωτίας της Καρατζόβας επί τω χριστιανικώ Ευαγγελισμώ, μαρτυρούν την εκ Χριστιανών καταγωγήν τούτων. Εορτάζουσι δηλαδή και οι Μουσουλμάνοι του διαμερίσματος τούτου της Καρατζόβας τον Ελληνικόν άμα και Χριστιανικόν Ευαγγελισμόν υπό τον εκτουρκισθέντα τίτλον αβ αγγ ελισμό γιουρτουςού ως πολλαχο ύ τη σ Ελλάδα, εξωμόται της μαύρης δουλείας, διατηρούσιν οι εξ Ελλήνων οθωμανοί πλείστοι χριστιανικά έθιμα λατρευτικά, προσφέροντες λαμπάδας και λίβανον εις Αγίους και αργούντες καθ' ωρισμένας εορτάς. Εν Κρήτη είναι λίαν σύνθητες το πράγμα.

Αλλ' ημείς ενταύθα δεν θα εξετάσωμεν τούτο. Η εξισλάμισις σθρόων

των κατοίκων Νωτίας μετά του Δεσπότη χειροτονηθέντος Μουφτή, έδωκεν αφορμήν να μάθωμεν την κατωτέρω παράδοσιν, την οποίαν θα φιλοξενήση βεβαίως η καλή «Εδέσσα».

Η ανάγκη ασφαλώς ώθησε τον Επίσκοπον και τους Έλληνας της Νωτίας να εξισλαμισθώσιν. Ούτε οι πρώτοι, ούτε οι τελευταίοι ήσαν εν τη δουλωθείση Ελλάδα. Χιλιάδες και μυριάδες πανταχού εγένοντο Τούρκοι σώζοντες την ζωήν, ελπίζοντες ίσως ποτέ να επανέλθωσιν εις τους κόλπους του χριστιανισμού, αν ανέτλλον ευτυχεις δια το έθνος ημέραι, και μη προτιμώντες τότε τον μαρτυρικών στέφανον, όστις εστεφάνωσε στίφος νεομαρτύρων. Ανθρωπίνη αδυναμία! Καίπερ δε διατηρούντες την γλυκειάν ζωήν, τουρκικήν πλέον, όμως έτρεφον εσωτερικόν σκώληκα, τύψιν βασανίζουσαν, διότι εγκροψύκhsαν. Μάλιστα δε πάντων ο Δεσπότης, όστις ημέραν και νύχτα εβασανίζετο θηκώς, πλέγχετο υπό εσωτερικής ακοιμήτου και απαύστου φωνής. Ενόμιζεν ότι αποθνήσκων μετά μικρόν θα ήκουε την φοβεράν φωνήν «Ουκ οίδα υμάς» και «Δούλε κακέ και πονηρέ» είσελθε εις την γέεναν του πυρός. Διατελών δε εν διαρκεί ταραχή ετράπη εις τον πότον, θεραπεύων έν κακόν δι' άλλου. Εξέλεξε δηλ. ως τόπον διατριβής ταβερνείον του χωρίου όπου ανεκούφιζε τας εσωτερικάς βασάνους δια των καπνών του οινοπνεύματος υπό τας ποικίλας αυτού εμφανίσεις.

Ούτω διήρχετο τον βίον απέβλεπε δε εις ψυχικήν απώλειαν ασφαλεστάτην. Αλλ' ο τα πάντα προς το συμφέρον του πλάσματος του οικονομών Θεός άλλα εκέλευσεν. Είκεν αποθάνει, κατά την παράδοσιν, κάποιος του οποίου το σώμα δεν υπέκυψεν εις τον φυσικόν νόμον της διαλύσεως εις τα έξ ών συνετέθη. Ανεγνώσθησαν τουρκικαί ευχαί, εγένοντο δεήσεις, εξετέθη ο παράλυτος εις την συγχώρησιν του πλήθους. Μάτην, ενεθυμήθησαν τότε ότι ο Μουφτής, ότε ήτο Δεσπότης ανεγίνωσκεν ευχάς χριστιανικάς επί ομοίων περιστάσεων και τα αδιάλυτα σώματα διελύοντο. Δεν ετόλμων όμως οι συνεξισλαμισθέντες να προτείνωσι εις αυτόν να παρακαλέση τον Θεόν ως Χριστιανός επίσκοπος. Και απετάθησαν εις τον παντοπώνν, ο οποίος ήτο οικείος προς αυτόν δια την εν τω ταβερνείω διημέρευσιν, παρακαλούντες να ζητήση από τον πρώην Δεσπότην να παρακαλέση, καθώς ηξεύρει, τον θεόν των χριστιανών, όχι τον Αλλάχ των Μωαμεθανών, να διαλύση το παράλυτον σώμα.

Επεισθη άνευ πολλού κόπου ο Μουφτής υπό του κοιμίζοντος, τας εσωτερικάς αυτού οδύνας δια του πότου ταβερνάρη να γίνη πάλιν επί ολίγον χρόνον Δεσπότης, αν και ήτο πεπεισμένος ότι η δέσπισ του θα απέβαιεν εις μάτην. Ενεθυμείτο το γραφικόν «αμαρτωλών ο Θεός ουκ ακούει».

Αλλ' εν τούτοις υπήκουσεν και εις τον εν Βάκκω συνάδελφον. Τα ιερατικά βιβλία είχε, τα αρχιερατικά άμφια διετήρει. Απεθρασύνθη λοιπόν ο Μουσουλμάνος αυτός να βεβηλώση τα άγια, καιτοι ενεθυμείτο τους αντιπά-

λους του θεσβίτου Ηλίου ιερείς της αισχύνης. Ενεδύθη τα μεγαλοπρεπή αρχιερατικά, εφόρεσε την Μίτραν, έλαβε την ποιμαντορικήν εξ ελεφαντόδοντος και με τους αντιμετώπους όφεις ράβδον και επορεύθη εν μέση νυκτί εις το κοιμητήριον. Εγονυπέτησεν επί του τάφου του μη διαλελυμένου σώματος. Κατενύγη, έκλαυσε και ανέγνωσεν εν συντριβή ψυχής τας προσποκούσας ευχάς. Ονειροπόλησε το ένδοξον της αρχιερωσύνης εν Καταζόβη παρελθόν του Χριστιανού και έλληνος Επισκόπου και ήλπισεν. Ηλπισεν επί τον εξωργημένον κατ' αυτού, ως δεν αμφέβαλλε, Κύριον **ότι θα ενωτίσται την προσευχήν του και θα πρόσχη το ούς εις την φωνήν της δεήσεώς του**, δια να δανεισθώ την φράσιν του Δαβίδ.

Επανήλθε συγκεκινημένος εις τον Μουφτή τον οίκον, απέθηκεν εις φύλαξιν τα αρχιερατικά και περιεβλήθη τον κύνδυν του Χότζα, την κίδαριν του Μουφτή. Εγινε πάλιν μουσουλμάνος, αλλ' η δέσπισ του εισποκούσθη το αδιάλυτον σώμα διελύθη.

Τον επελθόντα εις την ψυχήν του Μουφτή συγκλονισμόν και τα μετά ταύτα θα αναγνώσωσιν οι φίλοι της «Εδέσσης» εν τω επομένω φύλλω.

Εν Εδέσση 12 Απριλίου 1919

Εμμ. Γενεράλης

B *

ΔΕΣΠΟΤΗΣ - ΜΟΥΦΤΗΣ

(«ΕΔΕΣΣΑ» 10-15 Μαΐου 1919)

(Συνέχεια και τέλος)

Το θαύμα της διαλύσεως του σώματος του νεκρού δια της επεμβάσεως του Μουφτή, αλλά περιβεβλημένου την πρώην επισκοπικήν ιδιότητα, κατέστησεν αυτόν σύννουν και σκεπτικόν. Διαρκώς ήτο μελαγχολικός εις τας σχέσεις του μετά των νέων ομοθρήσκων, οι οποίοι ματαίως προσεπάθουν να φαιδρύνωσιν αυτόν. Και αυτός ο οίνος, όστις μέχρι τούδε εκρησίμευεν εις αυτόν ως πανάκεια των θηκικών θλίψεων, έχασε δι' αυτόν την δύναμίν του. Μάτην δε ανεπόλει εκ της ευδαιμόνος εποχής των σπουδών του περὶ την θύραθεν σοφίαν το ανακρεόντειον. «Όταν πίνω τον οίνον εύδουσιν αι μέριμναι' τι μοι γών, τι μοι θρήνων, τι μοι μέλει οδυρμών;». Και ούτε του Χριστοπούλου τα εγκώμια εις το κρασάκι επηλήθειον εις τον πότην Μουφτήν. Εν τούτοις έπινεν, έπινε και συναναστρέφετο τους Τούρκους του, ως άλλοτε ως Δεσπότης το λογικόν ποιμνιόν του.

Αφ' ου δε δεν ειχεν ουδεμίαν ψυχίαν της συνειδήσεως, ήτις ορθομένη προ αυτού ήλεγχεν αυτόν ως αρνητήν του Χριστού, ως άπιστον ήδη αυτόν, διότι μετά το θαύμα δεν ετόλμα πλέον να παραδεχθί ότι οι Χριστιανοί ήσαν «Γκιαουρίδες», ως ελέγοντο υπό των νυν ομοθρήσκων του, ήρχισε να σκέπτεται περί μετανοίας, περί επανόδου εις την χριστιανικήν μάνδραν, αφ' ής ολιγοπιστήσας ειχεν αποσκιρτήσει. Εν αλληπαλλήλω μακρά σειρά ήρχοντο εις την μνήμην του όσα ως Επίσκοπος εγίνωσκεν εκ των Ευαγγελίων και εκ των Αγίων Γραφών και εκ της χριστιανικής υμνωδίας περί των αμαρτωλών και μετανοησάντων, περί των αρνηθέντων τον Χριστόν και κατόπιν ομολογησάντων εκ νέου αυτόν. Και ήλπισε σωτηρίαν. Μήπως, έλεγε καθ' εαυτόν, και ο Πέτρος δεν ηρνήθη τον Κύριον ομνύων μάλιστα και καταναθεναματιζων, εν ώ μάλιστα δεν υπήρχεν άμεσος ο κίνδυνος; Και όμως είναι ο φύλαξ των κλειδών του Παραδείσου. Ηκει ηδέως εις τα ώτα του το αναγινωσκόμενον οσάκις ήτο λειτουργός. «Ου γαρ πόρνην προσελθοῦσάν σοι μετά δακρύων απέφυγες, ουδέ τελώνην απεβάλου μετανοήσαντα, ουδέ ληστήν επιγόντα την Βασιλείαν σου απεδίωξας, ουδέ διώκτην μετανοήσαντα κατέλιπες». Ουδ' ελπισόμενοι το: «Ου θελήσει, θέλω τον θάνατον του αμαρτωλού ως το επιστρέψαι και ζην αυτόν». Ουδέ το: «Ου γαρ βούλει, Δέσποτα, το πλάσμα των σων απολέσθαι χειρών, ουδ' ευδοκείεις επ' απωλεία ανθρώπων, αλλά θέλεις πάντας σωθίηναι και εις επίγνωσιν αληθείας ελθειν».

Ηραίωσε λοιπόν και τας μετά των Τούρκων άναστατροφάς και επεζήτει μόνον ευκαιρίας δια να προσπέση εις τους πόδας του Χριστού εις τας αγκάλας της Εκκλησίας. Προσπύκετο κατά μόνας και επανελάμβανε πολλάκις ότι «εβηβηλώθη έργοις ατόποις ο δειλαιοσ» και επέφερεν ως επωδόν, «Εκ του βορβόρου των έργων μου ρύσαι με» και το: «Οίδα Σώτερ, ότι άλλος ως εγώ ουκ έπταισέ σοι». Εσχεδίαζε δε απόδρασιν εκ Καρτζόβας και καταφυγήν εις τόπον, ένθα άγνωστος και «εν δάκρυσι μετανοίας» θα διήγε το λοιπόν του αθλίου και τετραγαμένου βίου.

Διευκόλυνε δε και επετάχυνε την σωτηρίαν νέον γεγονός βεβαιώσαν εις αυτόν την θείαν μικροθυμίαν ως προς τους μετανοούντας αμαρτωλους. Σπανίως μεν, ως ερρήθη, ήρχετο προς τους Τούρκους του ο Μουφτής. Προσερχόμενος δε διετέλει πάντοτε εν κατηφεία και λύπη. Ότε δ' εν μια των ημερών προσήλθεν άθυμος εν μέσω φαιδρών παρεκλήθη υπό τινος Χότζα να υποκριθί τον λειτουργούντα χριστιανόν ιερέα και να τελέση την μυσταγωγίαν των τιμών δώρων, καθώς ότε ήτο Αρχιερεύς. Και τούτο ίσως προς εμπαιγμόν της πίστεως ημών, ίσως και με την ελπίδα διασκεδάσεως της μελαγχολίας του Μουφτή. Μόνον την ματαιώσιν των σχεδιαζομένων φοβηθείς ο Δεσπότης εδέχθη την πρότασιν, δια να μη γεννήση υπονοίας.

Παρεσκεύασε, λοιπόν εξ άρτου και οίνου και ζέοντος ύδατος εντός καταλλήλου ποτηρίου τα του μυστηρίου της μεταλήψεως. Εν ώ δε εκάθηντο

πéριξ πληρούντες μεγάλην αίθουσαν οι πρόκριτοι της Καρτζόβας Τούρκοι, ο Μουφτής κρατών το παρασκευασθέν των θείων δώρων δοχείον περιήλθεν αυτούς εν κύκλω εκφωνών ως ιερεύς του Χριστού το «Πάντων ημών» και τα εφεξής.

Καίτοι δε επί κλεισασμώ προεκάλεσαν οι Τούρκοι την μίμησιν του μυστηρίου, όμως εν προσοχή και κατανύξει, μάλλον δε εν εκπλήξει παρηκολούθησαν τα τελούμενα. Ότε δ' ο Μουφτής - Δεσπότης εκάθισεν εκ νέου εις την θέσιν του συνέκαιρων και πυχαρίστουν αυτόν, «διότι τους διασκεδάσεν, αλλ' πρώτπσαν αυτόν εν απορία «δια τί δεν επάτει χαμαί, ότε κρατών το ποτήριον περιήρχετο αυτούς ψάλλον;» Ο Δεσπότης ηρνείτο ότι δεν επάτει χαμαί. Αλλ' επιμενόντων των Τούρκων ενείδεν εν τη επιμονή των νέον θαύμα της θείας χάριτος και ενεδυναμώθη εις την εκτέλεσιν των σχεδίων του. Ο ήλιος της επισούσης δεν εφώτισεν αυτόν Μουφτήν και εν Καρτζόβα, αλλά φυγάδα φορούντα τον τρίκινον της μετανοίας σάκκον και σπεύδοντα προς την Θεσσαλίαν, ένθα καταφύγων εις Λάρισσαν και διαγαγών το υπόλοιπον του βίου απέθανε χριστιανός.

Τοιαύτην μοι διηγήθησαν την παράδοσιν. Εκθέσας δ' ως ανωτέρω ίσως εισήλθον εις αλλότρια των ασχολιών μου εδάφη κι ουκί προσπκόντως εξέθηκα. Ελπίζω δε όμως ότι εδόθη αφορμή εις αρμοδιωτέρους να επανορθώσωσιν ό,τι πλημμελώς ή ατελώς υπ' εμού εξετέθη και να διαφωτισθί ουκί ασήμαντον ιστορικόν ή της παραδόσεως μόνον γεγονός εν τη Τουρκοκρατομένη τότε ζηλευτή Μακεδονία.

Εν Εδέσση 28 Απριλίου 1919
Εμμανουήλ Γενεράλης
Γυμνασιάρχης Εδέσσης

Ιστορικά Σημειώσεις Περί Καρατζόβης

(Εφημ. «ΕΔΕΣΣΑ», 1 Μαΐου 1919)

Μετά την κατάκτησιν κατά τον 14ον αιώνα υπό της Βουλγαρίας των επαρχιών Γενιτσών, Εδέσσης και Μογλενών (Καρατζόβας υπό του εκ Μπαλουκ Κεσέρ της Μικράς Ασίας καταγομένου και μετά ταύτα ένεκα φιλοδοξίας εξισλαμισθέντος Γαζή (Νικητής) Αβρενός βέη, όστις εξέλεξεν ως έδραν του τα Γενιτσά, ως αναφέρει η τουρκική ιστορία, οι μεν Χριστιανοί των επαρχιών Γενιτσών και Εδέσσης εφάνησαν σταθεροί εις την páτριον αυτών θρησκείαν μεθ' όλας τας καταπιέσεις υπό των τότε Τούρκων, τα δε πλείστα χριστιανικά χωρία της επαρχίας Μογλενών συνεπεία των καταπιέσεων και βιαιοπραγιών, ας υφίσταντο πναγκάσθησαν να εξομώσωσι δια λόγους ους παρακάτιον εκθέτω. Ο άνω μνησθείς Γαζής, ούτινος το μουσουλείον σώζεται εν Γενιτσίς εν οίς μετέφερε και πόσιμον καθαρόν ύδωρ εκ του επτά περίπου ώρας των Γενιτσών απέχοντος βουνού Πάϊκου κατά διαφόρους εποχάς απέστελλεν εις Μογλενά εισπράκτορας ιππείς προς είσπραξιν κτηματικών και λοιπών φόρων, τους οποίους αφού εισέπραττον παρά των Χριστιανών, προέβαινον εις βιαιοπραγίας και ατιμώσεις, τουθ' όπερ έθετεν εις αμηχανίαν τους Χριστιανούς Μογλενών.

Δί' ό οι ειρημένιοι Χριστιανοί καίτοι πολλάκις και επανειλημμένως ανη-

νέχθησαν εις τον Γαζήν Αβρενός βέην, ουκ' ήττον επανελαμβάνετο το κακόν μεθ' όλας τας αυστηράς διαταγάς, τας οποίας έδιδεν ο εν λόγω Γαζής. Τέλος οι ειρημένοι Χριστιανοί προς σωτηρίαν των απεφάσισαν να δεκθώσι τον ισλαμισμόν. Διό και απέστειλαν εις τον Γαζήν αντιπροσώπους των όπως δηλώσωσιν αυτώ ότι εξισλαμίζονται.

Μόλα ταύτα το ως άνω κακόν και αύθις επανελαμβάνετο παρά των εισπρακτόρων. Εν αμηχανία διατελούντες οι εν λόγω χριστιανοί μετά θερμών δακρύων παρεκάλεσαν τον Γαζήν όπως διατάξη τον περιορισμόν του κακού. Ούτος δε φιλοδίκαιος και συνετός ων συνεβούλευσεν όπως έκαστος οικογενειάρχης εξωμότης κατασκευάση προς διάκρισιν έμπροσθεν της θύρας της οικίας του φραγμόν εκ ξύλων ή σανίδων, όν ήθελεν απαλείψει με άργιλλον (ασπρόκωμα), ούτως ώστε όταν κατά τας διαταγάς του οι εισπράκτορες θα έβλεπον τον εν λόγω φραγμόν να μην ενοχλώσι τους εξωμότας χριστιανούς. Τουθ' όπερ και εγένετο. Ο δε εν λόγω φραγμός αποκαλείται τουρκιστί τσίκ-άκ (λευκός φραγμός) εξ ου και οι εξωμόται μέχρι της σήμερον ονομάζονται Τσιτάκιδες (λευκόφραγμοι υπό των απλοϊκών), όπερ ηχεί κακώς εις τα ώτα. Σημειώτέον δε ότι το τμήμα Καραδερέ Μογλενών το αποτελούμενον εξ 7 χωρίων κατακείτο υπό γηνησίων Τούρκων ελθόντων εκ Μικράς Ασίας. Η δε Ενωτία ωσαύτως Μογλενών προ εκατόν πενήτηκοντα περίπου ετών εξώμοσε μετά του αρχιερέως της. Λέγεται δε ότι οι εξωμόται Ενωτίας εισέτι κρύπτουν το ιερόν ευαγγέλιον της εκκλησίας, τα αρχιερατικά άμφια, εικόνας, εκκλησιαστικά βιβλία και άλλα παρόμοια.

Ευάγγελος Δ. Γιούσης

Ιστορικό Σημείωμα του Μητροπολίτη Βοδενών Κωνσταντίου

(Εφημ. «ΕΔΕΣΣΑ», 15 Μαΐου 1919)

ΔΕΣΠΟΤΗΣ - ΜΟΥΦΤΗΣ

Η υπό του Ε. Γιούσμπ αφήγησις περίτης εξισλαμίσεως της περιφέρειας Μογλενών έρχεται λίαν επικαίρως να επικύση φως εις το δημοσίευμα το προηγηθέν υπό του ελλογίμου Γυμνασιάρχου κ. Γενεράλη. Δυστυχώς οι μεταδόντες τω φίλω Γενεράλη την εκ πληροφορίας παράδοσιν περί του τρόπου της γενομένης αλλαξοπιστίας του τε Αρχιερέως Μογλενών Αλεξάνδρου και του ποιμνίου του, ήσαν αμαθείς και άνευ θρηκών αισθημάτων, η δε φαντασία αυτών υπεβοήθησεν αυτοίς. Λαμβάνοντες δε αφορμήν εντεύθεν πληροφορούμεν αυτοίς, ότι ούτε η επιλησμοσύνη του Αρχιερέως ούτε η ασυνειδησία η θρησκευτική και τα διάφορα πάθη υφ' ου παρεστάθη, ότι κατείχετο Αρχιερεύς, άτινα ώθησαν αυτόν εις τούτο. Εξ όσων ημείς γνωρίζομεν εκ παραδόσεως, ήτις φέρεται εν τη Εκκλησία ο Μογλενών Αλέξανδρος ευρεθείς προ

διλήμματος τεθέντος υπό των τότε πανισχύρων τούρκων ή να αλλαξοπιστήσῃ αυτός και οι χριστιανοί του γενόμενοι Μωαμεθανοί ή να προτιμήσῃ την σφαγήν αυτού και των χριστιανών του νναγκάσθη να συγκαλέσῃ τους προκρίτους της περιφέρειάς Μογλενών και συσκεφθή περί του πρακτέου· κατόπιν, ανταλλαγής διαφόρων γνώμων προήχθησαν εις απόφασιν, όπως φαινομενικώς μεν δεχθώσι την αλλαγὴν του θρησκεύματος προς αποφυγήν της σφαγής των χριστιανών, πράγματι δε θρησκεύωσι εν κρυπῶ την θρησκείαν των πατέρων των την τοιαύτην απόφασιν κατεχώρισαν εν τη αρχή του ευαγγελίου εις εξώφυλλον, ην εν είδει πρακτικού συνταχθέντος υπέγραψαν δόντες τω Θεώ τον όρκον· το δε ευαγγέλιον παρεδόθη οικογενεία τινη προς φύλαξιν.

Αν ο Αρχιερεύς τότε και οι Χριστιανοί του έπραξαν καλώς ή ου δεν εκφέρομεν ώδε την γνώμην ημών διά να κρίνωμεν την πράξιν των. Παρατηρούμεν όμως, ότι και εις την τοιαύτην προήχθησαν απόφασιν εκ πνεύματος προνοίας και συνέσεως ίνα μη σφαγώσι. Τοιαύτα παρεμπερή παραδείγματα έχομεν και άλλα εν τη Εκκλησία. Ούτω π.χ. εν τη επαρχία Χαλδείας (Νομός Τραπεζούντος) υπήρχον χριστιανοί εν κρυπῶ, φαινομενικώς εξισλαμισθέντες, οι λεγόμενοι Σταυριώται περί τας 10 χιλιάδες, οίτινες είχαν και έχουσι μέχρι σήμερα σωζομένους τους ναούς των και τα ιερά των θρησκεύοντες υπό γην την χριστιανικήν θρησκείαν. Επίσης εν τη επαρχία Βελεγράδων (Βεράτιον) υπήρχον και υπάρχουν οι λεγόμενοι Σπαθιωτάι (Σπαθία), οίτινες ως και οι Σταυριώται είχαν τους ιερείς των και τους ναούς υπό την γην θρησκεύοντες εν κρυπῶ την χριστιανικήν θρησκείαν, εν φανερώ δε παρουσιάζόμενοι ως Μωαμεθανοί εξισλαμισθέντες. Πάντως βεβαίως, οι πρόγονοι των Σταυριωτών και Σπαθιωτών προήχθησαν εις την φαινομενικήν αλλαξοπιστίαν, προς αποφυγήν της απειλουμένης σφαγής αυτών υπό των τότε φανατικών τούρκων. Ως δε είναι γνωστόν εις την Εκκλησίαν μόλις προ δωδεκαετίας απεκάλυψαν την πραγματικήν των θρησκείαν τη προστασία και υποστήριξι της εν Κων/πόλει Ρωσσικής πρεσβείας, καθ' όλον δε το προηγηθέν διάστημα τόσοσιν οι πρόγονοί των, όσοσιν και οι σύγχρονοι διετέλεσαν πιστοί εις Χριστόν. Οπότε ηγήρθη φοβερός αγών της Τουρκικής κυβερνήσεως μη εννοούσης να αναγνωρίσῃ αυτούς ως χριστιανούς, αναγκασθείσης μόνον υπό της πανισχύρου Ρωσσίας προς τούτο, αλλά το τοιοούτον προήγαγε την Τουρκίαν εις το να δημεύσῃ τας περιουσίας όλων των Σταυριωτών και Σπαθιωτών, το δε Πατριαρχείον εις ιερών αγώνα υπέρ αυτών. Όσον αφορά περί της μη αποκαλύψεως των χριστιανικών αισθημάτων των κατοίκων περιφέρειας Μογλενών κατά τους τελευταίους χρόνους τούτο δεν εγένετο διότι του Αρχιερέως αυτών ως αναφέρομεν παρακάτω αποσπασθέντος από των χριστιανών, όλων δε των ιερών απομακρυνθέντων εκείθεν, απέμεινον οι χριστιανοί μόνοι και άνευ προστασίας. Φαίνεται δε ότι κατά διαφόρους και-

ρούς ουδεμία εγένετο ενέργεια αρμοδίως ώστε να κατορθωθεί η παρ' αυτοίς συγκράτησις του χριστιανικού φρονήματος και η εκ παραλλήλου εν τοις μετέπειτα χρόνοις αφύπνισις αυτού· ουχί λοιπόν τα υπό της φαντασίας πλασθέντα μυθολογήματα ήσαν τα πραγματικά αίτια της αλλαξοπιστίας του τότε Αρχιερέως Αλεξάνδρου και των χριστιανών των. Ακριβώς η εμμονή αυτού εν κρυπτώ εις την των πατέρων θρησκείαν έδωκε αφορμήν εις τους πανισχύρους Τούρκους ίνα μετέθεσωσιν αυτόν εις Λάρισσαν υπό την ιδιότητα Μουφτί αφ' ου φαινομενικώς είχε αποδεχθή την αλλαγίν του αξιώματος, όπου και κηρύξας παρά τοις τότε κατοίκους τον Χριστόν ελιθοβολήθη υπό των Τούρκων υποστάς τον μαρτυρικών θάνατον. Η τοιαύτη παράδοσις της αλλαξοπιστίας των κατοίκων Καρατζόβας είνε γνωστή εν τη ημετέρα Εκκλησία. Αύτη κατέλαβε πολλάς προσπαθείας δια του άλλοτε επισκόπου Λίτης επιτρόπου του Μητροπολίτου Βοδενών και δι' ημών, ότε διατελούμεν προ επατείας Φλωρίνης και Μογλενών, προς ανεύρεσιν του Ευαγγελίου εκείνου εφ' ου εγένετο το πρακτικόν της αλλαξοπιστίας πλην δυστυχώς αι προσπάθειαι πάσαι απέβησαν μάταιαι· προς τον σκοπόν τούτον εμόχθησε επί πολύ ο επιτροκεύσας τους Μητροπολίτας Μογλενών Αρχιμανδρ. Νίκανδρος πλην δεν κατόρθωσε τίποτε. Θέλομεν να πιστεύωμεν, ότι αν γένωνται κατάλληλοι ενέργειαι προς διδασκαλίαν εν τοις χωρίοις της περιφερείας Μογλενών υπό των αρμοδίων λαμβανόντων αφετηρίαν προς το έργον εκ των διαφόρων χριστιανικών εθίμων, άτινα και νυν έτι κρατούσι συν τω χρόνω θα προσελκυσθούν οι σύγχρονοι κάτοικοι εις την θρησκείαν των πατέρων διατελεσάντων χριστιανών

† Ο Βοδενών Κωσταντίος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Πρόλογος του Σεβ. Μητροπολίτη κ. Χρυσσοτόμου	3
Πρόλογος του συγγραφέα	9
Γενικά	11
Ονομασία Αλμωπίας	12
Μητρόπολη Μογλενών	14
18ος αιώνας	17
Τα επάνω χωριά	18
Αετοχώρι	19
Νότια ή Νώτια	21
Τρόμος στο χωριό	24
Η Μαριόρα	26
Ο Μητροπολίτης Μογλενών	29
Μαύρη Ανάσταση	31
Κατάπληξη	32
Ο Μουφτής της Φλώρινας	33
Ο Αλής της Λάρισας	33
Η αγχόνη	34
Η σοφία	35
Ενθυμήματα Φλωρινιωτών	35
Βιβλιογραφία	37
<u>Παράρτημα</u> — Ο εξισλαμισμός του μακεδονικού χωριού «Νοτίων»	39
<u>Σημειώματα</u> — Αλμωπία (Καρατζόβα - Ενωτία - Μογλενά)	43
Ιστορικό Σημείωμα του γυμνασιάρχου Εδέσσης Εμμαν. Γενεράλη:	
Δεσπότης - Μουφτής	45
Ιστορικά Σημειώσεις περί Καρατζόβας	50
Ιστορικό Σημείωμα του Μητροπολίτη Βοδενών Κωνσταντίου: Δεσπότης - Μουφτής	52